

Offentlighet

Deres ref.:

Vår ref.: 2014/0073-204

Saksbehandler: Astrid Boge
Saksansvarlig: Magnus Gabrielsen

Dato: 22.10.2014

Vedtak V2014-13 - Nortura SA - Prima Slakt AS / NorPri AS / Jæren Eiendomsinvest AS - konkurranseloven § 16 jf. § 20 - inngrep mot foretakssammenslutning

- (1) Konkurransetilsynet viser til varsel om inngrep mot foretakssammenslutningen 21. august 2014 ("varselet"), partenes merknader til varselet 11. september 2014 ("tilsvaret"), samt partenes endelige forslag til avhjelpende tiltak 10. oktober 2014. Videre vises det til annen skriftlig og muntlig korrespondanse i saken.
- (2) Konkurransetilsynet har kommet til at foretakssammenslutningen mellom Nortura SA ("Nortura") og Prima Slakt AS ("Prima Slakt"), NorPri AS ("NorPri") og Jæren Eiendomsinvest AS ("Jæren Eiendomsinvest") kan forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen i det nasjonale markedet for omsetning av helt slakt av storfe, småfe og gris, og at foretakssammenslutningen kan føre til en vesentlig begrensning av konkurransen i de nasjonale markedene for omsetning av stykket/skåret kjøtt av henholdsvis storfe, småfe og gris.
- (3) Partene har fremsatt forslag til avhjelpende tiltak, og Konkurransetilsynet har funnet at de foreslåtte avhjelpende tiltakene vil avbøte de konkurransebegrensende virkningene som foretakssammenslutningen kan føre til. Konkurransetilsynet har på denne bakgrunn fattet vedtak om inngrep hvor foretakssammenslutningen tillates på disse vilkår, jf. konkurranseloven¹ § 16 annet ledd jf. § 20 fjerde ledd.

1 Innledning

1.1 Sakens bakgrunn

- (4) Saken gjelder foretakssammenslutning mellom Nortura og selskapene Prima Slakt, NorPri og Jæren Eiendomsinvest, også omtalt som "partene".
- (5) I henhold til rammeavtale datert 3. april 2014 ("rammeavtalen") mellom Nortura og Prima Gruppen AS ("Prima") skal Nortura overta 100 prosent av aksjene i selskapene Prima Slakt og Jæren Eiendomsinvest.
- (6) Videre skal Nortura i henhold til rammeavtalen overta 49 prosent av aksjene i NorPri. NorPri er et nystiftet selskap som gjennom en fisjon² i selskapet Prima Kjøtt AS ("Prima Kjøtt") vil få

¹ Lov 5. mars 2004 nr. 12 om konkurranse mellom foretak og kontroll med foretakssammenslutninger.

² Se vedlegg 7A til meldingen, *Fisjonsplan Prima Kjøtt AS - NorPri AS*.

overdratt eiendeler, rettigheter og forpliktelser knyttet til nedskjæring som i dag ligger i Prima Kjøtt. De resterende 51 prosent av aksjene i NorPri skal ifølge rammeavtalen eies av Prima.

- (7) Det fremgår av melding om foretakssammenslutningen mottatt 13. mai 2014 ("meldingen") at det på gjennomføringstidspunktet vil bli inngått en aksjonæravtale ("aksjonæravtalen") for Nortura og Primas eierskap i NorPri.³ Utkast til aksjonæravtalen er lagt ved meldingen og inneholder klausuler som gir Nortura avgjørende innflytelse over de [redacted]. Dette gjelder beslutninger om endringer av [redacted].⁴ Aksjonæravtalen inneholder videre [redacted].⁵
- (8) Etter gjennomføringen av foretakssammenslutningen vil Primas virksomhet tilknyttet slaktning, skjæring, pakking og ekspedering av kjøttprodukter overføres til Nortura. Prima Kjøtt vil etter foretakssammenslutningen forbli et heleid datterselskap av Prima.
- (9) Primas virksomhet og eierskap knyttet til salg, marked, produktutvikling og innovasjon, varemerker og konsepter inngår ikke i foretakssammenslutningen. Disse delene av virksomheten vil således bli værende i Prima etter gjennomføringen av foretakssammenslutningen. Videre vil rettighetene til kjøp av helt slakt gjennom forsyningsplikten vil forbli i Prima Kjøtt. Forsyningsplikten omtales nærmere i punkt 4.1.
- (10) Prima Kjøtt skal ifølge rammeavtalen inngå leveranse- og leieskjæringsavtale med henholdsvis Nortura og NorPri.⁶ Det følger av rammeavtalen at Prima Kjøtt, etter foretakssammenslutningen, vil være sikret retten til en definert mengde slakt og til å få skåret en definert mengde kjøtt.⁷ Partene opplyser i meldingen at rammeavtalen på dette punkt er ment å skulle sikre Prima tilgang til helt slakt og tilstedeværelse i markedet for salg av stykket/skåret kjøtt.⁸
- (11) Rammeavtalen løper i utgangspunktet fra ikrafttredelse og til den sies opp. Rammeavtalen [redacted].⁹

1.2 Partenes hovedanførsler til varselet

- (12) I det følgende gis en kort redegjørelse for partenes hovedanførsler i tilsvaret.¹⁰ Anførslene vil bli behandlet løpende i vedtaket.
- (13) Partene anfører i tilsvaret at Konkurransetilsynet synes å legge til grunn en feilaktig standard for sannsynliggjøring av markedssituasjonen etter at foretakssammenslutningen er gjennomført.
- (14) Videre viser partene til at det, gitt anvendelse av en korrekt standard for sannsynliggjøring, er åpenbart at partene verken har insentiv til å fravike rammeavtalens forpliktelser i så stor grad at Prima kan sies å "forsvinne fra det relevante markedet", eller hver for seg har mulighet til ensidig å endre eller si opp avtalen.
- (15) Partene anfører at selv i en hypotetisk situasjon hvor Prima går ut av markedet vil markedsreguleringen hindre at prisene vil gå opp. Partene fremholder også at som følge av at Prima ikke har omsatt helt slakt eksternt kan heller ikke kvalitet og service overfor kjøpere av helt slakt bli påvirket.
- (16) Videre anfører partene at selv om også markedsreguleringen tenkes bort, vil ikke en eventuell konkurransebegrensning oppstrøms påvirke de priser og volumer som tilbys til forbrukerne i

³ Se rammeavtalen punkt 6.4, jf. vedlegg 15 til rammeavtalen.

⁴ Se aksjonæravtalen punkt 7.1.2 og 7.2.5.

⁵ Se aksjonæravtalen punkt 9.

⁶ Se rammeavtalen punkt 6.6, 6.3 og 7.3.

⁷ Prima Kjøtt vil ha rett og plikt til å kjøpe helt slakt inntil 20 000 tonn, samt rett til å få skåret inntil [redacted] tonn kjøtt. Se rammeavtalen punkt 5, 6 og 7.

⁸ Jf. meldingen punkt 5.

⁹ Jf. rammeavtalen punkt 10.

¹⁰ Jf. tilsvaret fra partene.

siste ledd, på grunn av effektive kontrakter. Partene mener derfor at det ikke vil oppstå et dødvektstap.

- (17) Partene viser også til at dagligvarekjedenes kjøpermakt er betydelig. Denne kjøpermakten vil etter partenes oppfatning forplante seg oppover i verdikjeden og motvirke eventuell utnyttelse av markedsrett.
- (18) Videre anføres det at partene ikke er enige i tilsynets vurdering av at etableringshindringene på skjærelleddet er høye. Partene mener at etableringshindringene er vesentlig lavere enn det Konkurransetilsynet legger til grunn, og viser særlig til at eksisterende aktører har ledig kapasitet og at nyetablerere er sikret tilgang til råvare gjennom forsyningsplikten.
- (19) Partene viser dessuten til at de har dokumentert og sannsynliggjort at foretakssammenslutningen medfører de ervervsspesifikke og samfunnsøkonomiske effektivitetsgevinstene som er presentert i meldingen til Konkurransetilsynet.
- (20) Partene fastholder at de ervervsspesifikke og samfunnsøkonomiske effektivitetsgevinstene for de neste ti årene vil være på minst [REDACTED] kroner.
- (21) Avslutningsvis anfører partene at det ikke vil oppstå samfunnsøkonomisk tap, og at de anførte effektivitetsgevinstene uansett langt vil overstige det samfunnsøkonomiske tapet.

1.3 Konkurransetilsynets saksbehandling

- (22) Konkurransetilsynet har i anledning saken innhentet informasjon fra en rekke aktører i markedet, herunder partene, deres konkurrenter og kunder.
- (23) Konkurransetilsynet har hatt møter med partene 19. februar, 2. april, 25. april, 26. juni, 29. august og 16. september 2014. Det har videre vært avholdt separate telefonmøter med Prima 16. mai, med Nortura 6. juni samt med Oslo Economics 3. september 2014. I tillegg har det vært løpende kontakt med partenes advokater, og partene har besvart informasjonsspørgsmål fra Konkurransetilsynet. Partene har fått fortløpende innsyn i sakens dokumenter.
- (24) Informasjonsspørgsmål til partenes konkurrenter, leverandører og kunder ble sendt 20. mai 2014. I tillegg ble det sendt egen informasjonsforespørsel til NHO Mat og Landbruk samt Kjøtt- og fjørfebransjens Landsforbund ("KLF") 21. august 2014. Det har også blitt sendt egne informasjonsforespørsler til Fatland AS ("Fatland") 4. juni og Grilstad AS ("Grilstad") 13. august 2014.
- (25) Konkurransetilsynet har videre avholdt møter med Holmens AS ("Holmens") 21. mai, Grilstad 23. mai, Fatland 27. mai, Furuseth AS ("Furuseth") 20. juni, Axel Andersen AS ("Axel Andersen") 23. juni 2014, og telefonmøter med Ådne Espeland AS, Leiv Vidar AS og Finsbråten AS 15. september 2014.
- (26) Partene har fremsatt forslag til avhjelpende tiltak 25. september 2014, samt reviderte forslag 3., 8. og 10. oktober 2014. Det ble i den forbindelse avholdt flere telefonmøter med Norturas advokat, samt et telefonmøte med Prima 10. oktober 2014. Forslaget til avhjelpende tiltak ble sendt på høring til en rekke av partenes kunder og konkurrenter 10. oktober 2014.

1.4 Fristberegning

- (27) Konkurransetilsynet mottok melding i saken 5. mai 2014. I henhold til konkurranseloven § 18 b første ledd plikter melder både klart å angi eller merke taushetsbelagte opplysninger og å gi en begrunnelse for hvorfor melder anser at disse opplysningene er underlagt lovbestemt taushetsplikt. Dersom kravene i konkurranseloven § 18 b ikke er oppfylt på tidspunktet for inngivelse av melding er meldingen å anse som ufullstendig, jf. konkurranseloven § 18 syvende ledd. I så fall begynner fristen på 25 virkedager for Konkurransetilsynets saksbehandling i konkurranseloven § 20 annet ledd først å løpe fra første virkedag etter at de manglende opplysningene er mottatt, jf. forskrift om melding av foretakssammenslutninger mv. § 1 tredje ledd.¹¹
- (28) Et forslag til offentlig versjon av meldingen var vedlagt meldingen. I meldingen punkt 11 var det gitt en begrunnelse for hvorfor partene mente at opplysningene som var sladdet i forslaget

¹¹ Forskrift av 11. desember 2013 nr. 1466 om melding av foretakssammenslutninger mv.

til offentlig versjon måtte unntas offentlighet. Partene hadde imidlertid i liten eller ingen grad avklart hvorfor offentliggjøring kunne føre til økonomisk tap eller redusert gevinst for partene, og hvilken risiko det var for at slik skade oppstod. Konkurransetilsynet kontaktet derfor partene pr. telefon 7. mai 2014, og orienterte om muligheten for at tilsynet ville finne meldingen mangelfull fordi begrunnelsen som var gitt om hvorfor de merkede opplysningene i forslag til offentlig versjon var underlagt lovbestemt taushetsplikt ble ansett som utilstrekkelige.

- (29) Ved e-post 8. mai 2014 ble partene informert om at Konkurransetilsynet anså meldingen som mangelfull idet melder ikke hadde gitt en tilstrekkelig begrunnelse for hvorfor de merkede opplysningene var underlagt taushetsplikt, jf. konkurranseloven § 18 b, jf. § 18 syvende ledd. Videre ble partene orientert om at fristen på 25 virkedager for Konkurransetilsynets saksbehandling i konkurranseloven § 20 annet ledd først ville begynne å løpe fra første virkedag etter at de manglende opplysningene var mottatt, jf. forskrift om melding av foretakssammenslutninger mv. § 1 tredje ledd.
- (30) Partene innga en ytterligere begrunnelse for hvorfor de merkede opplysningene var underlagt taushetsplikt ved e-post til Konkurransetilsynet 11. mai 2014.
- (31) Ved e-post 12. mai 2014 orienterte Konkurransetilsynet partene om at tilsynet, etter en gjennomgang av melderens e-post av 11. mai 2014, fortsatt fant at meldingen var mangelfull. Partene hadde fortsatt ikke gitt en tilstrekkelig begrunnelse for hvorfor offentliggjøring av de merkede opplysningene kunne føre til økonomisk tap eller redusert gevinst for partene, og hvilken risiko det var for at slik skade oppstod.
- (32) Konkurransetilsynet mottok ytterligere begrunnelse vedrørende taushetsbelagte opplysninger fra partene ved e-post 13. mai 2014. Begrunnelsen inngitt 13. mai 2014 oppfylder kravene i konkurranseloven § 18 b.
- (33) Fristen på 25 virkedager for Konkurransetilsynets saksbehandling i konkurranseloven § 20 annet ledd løper derfor fra 14. mai 2014, jf. forskrift om melding av foretakssammenslutninger mv. § 1 tredje ledd. Varsel om at inngrep kan bli aktuelt ble rettidig oversendt partene 18. juni 2014, jf. konkurranseloven § 20 annet ledd første punktum.
- (34) I henhold til konkurranseloven § 20 fjerde ledd første punktum må Konkurransetilsynet snarest mulig, og innen 70 virkedager fra melding er mottatt, fatte vedtak som stadfester fremsatt forslag om avhjelpende tiltak fra melder, eller legge frem begrunnet forslag til forbudsvedtak. Begrunnet forslag til forbudsvedtak ble rettidig oversendt 21. august 2014.
- (35) Etter konkurranseloven § 20 fjerde ledd fjerde punktum må Konkurransetilsynet fatte forbudsvedtak senest 15 virkedager etter at tilsynet har mottatt partenes uttalelse. Tilsvaret fra partene ble oversendt 10. september 2014. Konkurransetilsynet mottok forslag til offentlig versjon av tilsvaret 11. september 2014. Konkurransetilsynets frist for å fatte forbudsvedtak begynte således å løpe fra denne dato, jf. konkurranseloven § 20 femte ledd.
- (36) Dersom det er fremsatt et forslag om avhjelpende tiltak etter at Konkurransetilsynet har lagt frem begrunnet forslag til forbudsvedtak, kan fristen for å treffe vedtak forlenges med 15 virkedager, jf. konkurranseloven § 20 fjerde ledd siste punktum. Partene fremsatte tilbud om avhjelpende tiltak 25. september 2014. Konkurransetilsynets frist for å treffe vedtak ble derfor forlenget med 15 virkedager til 23. oktober 2014. Vedtaket er således truffet rettidig.

2 Partene i saken

2.1 Nortura SA

- (37) Nortura er et samvirke med ca. 18 000 eiere (bønder) og har ca. 5 600 medarbeidere. Nortura er organisert som et konsern og har 43 heleide avdelinger (produksjonsanlegg). Kjernevirksomheten til Nortura er å slakte, skjære, foredle og selge kjøttvarer. De viktigste merkevarene til Nortura er Gilde og Prior.¹²

¹² Jf. meldingen punkt 4.1.

- (51) Etter at fisjonen av Prima Kjøtt er gjennomført vil Prima Kjøtt ha som formål å drive med konsept-/produktutvikling, markedsføring og salg.²² Prima Kjøtt vil som nevnt over i punkt 1.1 fremdeles være et datterselskap av Prima, og selskapet er således ikke en del av nærværende foretakssammenslutning.

2.2.3 NorPri AS

- (52) Den delen som fisjoneres ut av Prima Kjøtt før gjennomføringen av foretakssammenslutningen skal, som nevnt over i punkt 1.1, overdras til det nystiftede selskapet NorPri. NorPri vil overta virksomheten i dagens Prima Kjøtt innenfor nedskjæring av kjøtt, herunder grovskjæring, finskjæring, pakking og ekspedisjon.
- (53) NorPri skal etter foretakssammenslutningen eies 49 prosent av Nortura og 51 prosent av Prima. Nortura skal imidlertid ifølge aksjonæravtalen for NorPri ha enekontroll over selskapet. Se nærmere om dette under punkt 3.2.2. Aksjonæravtalen inneholder [REDACTED]²³
- (54) Ifølge meldingen skal NorPri drive leieskjæring for Prima Kjøtt AS og etterhvert for Nortura.²⁴

2.2.4 Jæren Eiendomsinvest AS

- (55) Jæren Eiendomsinvest er et eiendomsselskap som i dag eies 16 prosent av selskapet Øglend AS.
- (56) Virksomheten til Jæren Eiendomsinvest er å eie 100 prosent av aksjene i både Kviamarka Eiendom AS og Jærinvest AS, som eier eiendommene hvor Primas slakteri- og nedskjæringsvirksomhet er lokalisert.
- (57) Øglend AS har inngått avtale med de øvrige aksjonærene i Jæren Eiendomsinvest om å erverve resterende utestående aksjer i selskapet forut for gjennomføringen av nærværende foretakssammenslutning.²⁵ Som et ledd i foretakssammenslutningen kjøper Nortura deretter Jæren Eiendomsinvest fra Øglend AS.²⁶
- (58) Kviamarka Eiendom AS' omsetning var i 2013 12,6 millioner kroner og driftsresultatet var 8,8 millioner kroner. Jærinvest AS' omsetning var i 2013 2,6 millioner kroner og driftsresultatet 1,8 millioner kroner.²⁷

3 Rettslige utgangspunkter – Konkurransetilsynets kompetanse

3.1 Særlig om forholdet til konkurransereglene i EU og EØS

- (59) EØS-avtalen artikkel 57 fastsetter regler for kompetansefordelingen mellom Europakommisjonen, EFTAs overvåkingsorgan og nasjonale konkurransemyndigheter. Konkurransetilsynet har bare kompetanse til å føre tilsyn med foretakssammenslutninger som ikke er av fellesskaps- eller EFTA-dimensjon. Hvorvidt en foretakssammenslutning har fellesskaps- eller EFTA-dimensjon avhenger av om de berørte foretak har en omsetning som overstiger terskelverdiene i artikkel 1 nr. 2 eller 3 i rådsforordning 139/2004/EF (fusjonsforordningen) i henholdsvis EU eller EØS EFTA-statene, jf. §§ 12 og 13 i forskrift av 21. desember 2011 om gjennomføring av konkurransereglene i EØS-avtalen mv.
- (60) Terskelverdien for at sammenslutningen skal kunne regnes for å ha fellesskaps- eller EFTA-dimensjon er ikke oppfylt.
- (61) Terskelverdiene i konkurranseloven § 18 annet ledd er oppfylt. Konkurransetilsynet har følgelig kompetanse til å behandle saken.

²² Jf. meldingen punkt 4.2.2.

²³ Jf. aksjonæravtalen punkt 9.

²⁴ Jf. meldingen punkt 4.2.3.3.

²⁵ Jf. meldingen punkt 4.2.3.4.

²⁶ Jf. rammeavtalen punkt 3.2.

²⁷ Jf. meldingen punkt 4.2.4.

3.2 Vilkårene for inngrep

3.2.1 Generelt

- (62) Etter konkurranseloven § 16 første ledd skal Konkurransetilsynet forby en foretakssammenslutning dersom tilsynet finner at den vil "føre til eller forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen i strid med lovens formål". Lovens formål er å fremme konkurranse for derigjennom å bidra til effektiv bruk av samfunnets ressurser, jf. konkurranseloven § 1 første ledd. Ved anvendelsen av loven skal det tas "særlig hensyn til forbrukernes interesser", jf. konkurranseloven § 1 annet ledd.
- (63) Dersom Konkurransetilsynet finner at avhjelpende tiltak foreslått av partene vil avbøte de konkurransebegrensende virkningene som foretakssammenslutningen kan føre til, skal tilsynet i stedet fatte vedtak om inngrep hvor foretakssammenslutningen tillates på disse vilkår, jf. konkurranseloven § 16 annet ledd. Bestemmelsen innebærer en redusert utredningsplikt for tilsynet der vedtak fattes etter denne bestemmelsen. Det er tilstrekkelig at Konkurransetilsynet finner at forslaget til avhjelpende tiltak vil avbøte de konkurransebegrensende virkningene transaksjonen kan føre til.²⁸

3.2.2 Foretakssammenslutning

- (64) For at Konkurransetilsynet skal kunne gripe inn mot ervervet, enten i form av vedtak som stadfester forslag om avhjelpende tiltak fra partene eller i form av et forbudsvedtak, må det foreligge en foretakssammenslutning, jf. konkurranseloven § 17. Det følger av konkurranseloven § 17 første ledd bokstav b at det foreligger en foretakssammenslutning dersom ett eller flere foretak, direkte eller indirekte, helt eller delvis, varig overtar kontrollen over ett eller flere andre foretak.
- (65) Det fremgår av konkurranseloven § 17 tredje ledd at kontroll oppnås gjennom rettigheter, avtaler eller andre midler som enkeltvis eller sammen, de faktiske eller juridiske forhold tatt i betraktning, gir mulighet til å utøve avgjørende innflytelse over et foretaks virksomhet.
- (66) Nortura har som beskrevet over i punkt 1.1 inngått avtale om kjøp av samtlige aksjer i selskapene Prima Slakt og Jæren Eiendomsinvest. Avtalen innebærer at Nortura på varig basis overtar kontrollen over nevnte selskapers virksomhet.
- (67) Nortura har videre inngått avtale om kjøp av 49 prosent av aksjene i NorPri. NorPris aksjonæravtale gir Nortura avgjørende innflytelse over [redacted] selskapet. Dette gjelder beslutninger om endringer av [redacted], jf. aksjonæravtalen punkt 7.1.2 og 7.2.5. Konkurransetilsynet legger derfor til grunn at Nortura overtar enekontroll over dette selskap i henhold til konkurranseloven § 17 tredje og fjerde ledd.²⁹
- (68) Konkurransetilsynet legger etter dette til grunn at Nortura ved transaksjonen på varig basis overtar kontrollen over selskapene Prima Slakt, Jæren Eiendomsinvest og NorPri. Det foreligger følgelig en foretakssammenslutning i konkurranselovens forstand.

3.2.3 Konkurransbegrensningskriteriet

- (69) Konkurransetilsynet skal forby en foretakssammenslutning som vil føre til eller forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen i strid med lovens formål, jf. konkurranseloven § 16 første ledd. Partene har fremsatt forslag om avhjelpende tiltak. Dersom tilsynet finner at avhjelpende tiltak foreslått av partene vil avbøte de konkurransebegrensende virkningene som foretakssammenslutningen kan føre til, skal tilsynet fatte vedtak hvor foretakssammenslutningen tillates på disse vilkår. Spørsmålet om Norturas erverv av Prima Slakt, NorPri og Jæren Eiendomsinvest kan føre til eller forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen, behandles i punkt 6 nedenfor.

²⁸ Jf. Prop. 75 L (2012-2013) Endringer i konkurranseloven s. 144.

²⁹ Se også Kommisjonens konsoliderte meddelelse om jurisdiksjon etter Rådsforordning nr. 139/2004 om kontroll med fusjoner og virksomhetsoverdragelser kapittel II.

3.2.4 Effektivitetsgevinster

- (70) Dersom foretakssammenslutningen vil føre til eller forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen, må det videre avklares om foretakssammenslutningen medfører effektivitetsgevinster som kan oppveie eventuelle negative virkninger av foretakssammenslutningen, jf. formålsbestemmelsen i konkurranseloven § 1. Mulige effektivitetsgevinster drøftes i punkt 7.3.

4 Verdikjeden for kjøtt

4.1 Reguleringer

- (71) Verdikjeden for kjøtt fra henholdsvis storfe, småfe og gris er regulert gjennom ulike lover og forskrifter.³⁰
- (72) De norske markedene for kjøtt er regulert for å oppnå markedsbalanse i samsvar med gjeldende landbrukspolitikk.³¹ Nortura har oppgaven som markedsregulator for storfe, gris og småfe, og skal gjennom to ulike modeller sørge for markedsbalansen. Norturas rettigheter og plikter er beskrevet i Forskrift om markedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer.³² Det er Norturas engrospris fra slakteri som utgjør noteringspris. Det er dette nivået av verdikjeden som er markedsregulert.
- (73) Målprismodellen brukes for å regulere markedet for gris, mens volummodellen brukes for å regulere markedene for storfe og småfe. I målprismodellen skal markedsregulator søke å balansere markedet og ta ut en fastsatt målpris i gjennomsnitt for året. Målprisen for gris fastsettes i jordbruksavtalen. I volummodellen som gjelder for småfe og storfe har markedsregulator ansvaret for å sikre et balansert marked i samsvar med gjeldende landbrukspolitikk, og fastsetter noteringspris ut fra formålet om å sikre et balansert marked.³³
- (74) Det er under volummodellen tillatt å sesonglagre kjøttvarer innenfor et gitt volum, mens det ikke er noen grenser for hvor mye man kan sesonglagre ved bruk av målprismodellen. Utover dette har Nortura gjennom målprismodellen mulighet til reguleringslagring ved overskudd, denne muligheten finnes ikke ved bruk av volummodellen. For å eksportere gjennom volummodellen kreves det et vedtak om eksport fra Landbruksdirektoratet (SLF).
- (75) Norturas oppgaver som markedsregulator er de samme under de to modellene og består av fem hovedelementer:
- i. Avsetningstiltak (prisedskrivning, reguleringslagring og reguleringseksport).
 - ii. Faglige tiltak og opplysningsvirksomhet.
 - iii. Mottaksplicht for levende, slakteklare dyr.
 - iv. Forsyningsplicht for helt slakt.
 - v. Informasjonsplicht (om reguleringslageroversikt, prisprognoser, etc.).³⁴
- (76) Av de fem elementene er det forsyningsplikten som vil ha størst betydning for markedene som omfattes av nærværende foretakssammenslutning.

³⁰ Forskrift av 22. april 2004 nr. 665 om hold av storfe, Forskrift av 18. februar 2003 nr. 175 om hold av svin og Forskrift av 18. februar 2005 nr. 160 om velferd for småfe gir føringer for behandling av dyrene hos primærprodusent. Forskrift av 8. februar 2012 nr. 139 om næringsmessig transport av dyr definerer blant annet hvor langt (i antall timer) et dyr kan transporteres til slakteri og Forskrift av 13. januar 2013 nr. 60 om avlving av dyr setter føringer for dyrevern før og ved avlving av dyr. Lov 19. desember 2003 om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) skal sikre helsemessig trygge næringsmidler.

³¹ Jf. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) Notat 2011-8, "Regulering for organisering – markedsregulering i kjøttsektoren".

³² Forskrift av 22. oktober 2008 nr. 1136 om markedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer.

³³ Jf. Forskrift av 22. oktober 2008 nr. 1136 om markedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer § 3-1 første og andre ledd.

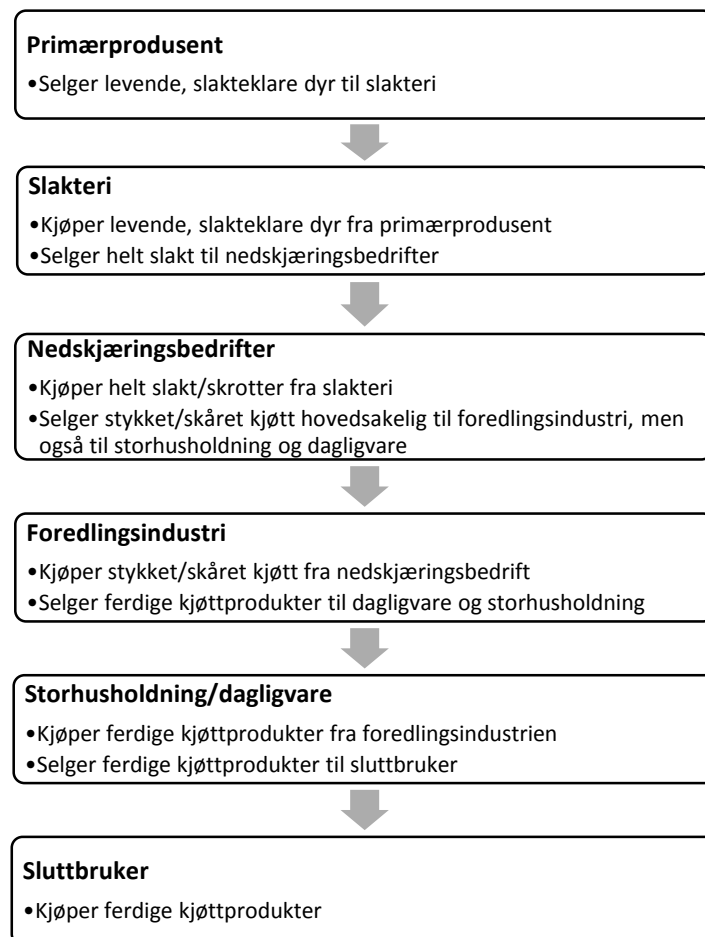
³⁴ Landbruks- og matdepartementet (2012). *Markedsordningene for lam og egg. Omlegging til "Volummodell"*.

- (77) Gjennom forsyningsplikten er Nortura forpliktet til å gi alle aktører samme dekningsgrad av norskprodusert slakt, med utgangspunkt i aktørenes (historiske) bestillinger. Dersom det er en normal markedssituasjon skal marknedsregulator søke å gi alle aktørene lik dekningsgrad av helt slakt basert på deres bestillinger. I en underskuddssituasjon "kan Nortura fordele varemengdene best mulig mellom aktørene, på grunnlag av aktørenes (historiske) bestillinger av kjøtt. I slike situasjoner kan forsyningene til uavhengige aktører med eget slakteri avkortes med sikte på å gi alle aktørene samme dekningsgrad med norsk råvare. Henvelnelser om leveranser fra nystartede produksjonsbedrifter skal, i den grad de ikke er urimelige, imøtekommes."³⁵
- (78) Tollen skal settes ned når oppgjørspriisen til produsent blir liggende over jordbruksavtalens prisgrenser, dersom man har avtalt målpris.³⁶

4.2 Beskrivelse av verdikjeden

- (79) Verdikjeden for kjøtt kan deles inn i flere ledd, herunder primærproduksjon, slaktning, nedskjæring, foredling og videresalg. I Figur 1 vises en enkel illustrasjon av verdikjeden for kjøtt av storfe, småfe og gris. I noen tilfeller selges kjøtt direkte fra nedskjærer til dagligvare/storhusholdning. Dette gjelder for eksempel biffer, fileter og andre renskårede produkter. Videre er enkelte aktører vertikalt integrert over flere ledd i verdikjeden. Blant annet har flere foredlere egen nedskjæringsbedrift.

Figur 1 Verdikjeden for kjøtt

³⁵ Forskrift av 22. oktober 2008 nr. 1136 om marknedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer § 4-1 avsnitt 2 og 3.

³⁶ Jf. <https://www.slf.dep.no/no/internasjonalt-handel/import/tollnedsettelse#generelle-tollnedsettelse>

- (80) Innmelding, inntransport, mottak og slakt av dyr omtales ofte som førstehåndsmarkedet, der bøndene er tilbydere og slakteriene er mottakere/etterspørrere. Nortura mottar slakteklare levende dyr fra sine medlemmer, men har også mottaksplikt overfor alle primærprodusenter i Norge. Private kjøttbedrifter har, gjennom et samarbeid med interesseorganisasjonen KLF, etablert en liknende mottaksplikt. Hensikten med en slik ordning er blant annet å tiltrekke seg primærprodusenter.³⁷ Private slakterier legger seg ofte litt over Norturas priser for å tiltrekke seg primærprodusenter.³⁸ Prima benytter konseptavtaler med flere primærprodusenter. En konseptavtale stiller særskilte krav til blant annet fôr, produksjonsform og transport av dyr. Hensikten med konseptavtaler er å øke kvaliteten på dyret, og dermed også kvaliteten og verdien på kjøttet som produseres.
- (81) Slakteriet avliver dyrene og leverer hele, halve eller kvarte skrotter videre til egen nedskjæring og/eller til eksterne nedskjæringsbedrifter. Dette markedet omtales som markedet for helt slakt. På dette leddet har Nortura lovbestemt forsyningsplikt, jf. punkt 4.1.
- (82) I nedskjæringsanleggene skjæres slaktet ned til mindre stykningsdeler, og det skilles blant annet mellom produksjonskjøtt og renskåret kjøtt. Kjøttet selges hovedsakelig videre til foredlere som etterspør hele eller deler av et dyr. Dette markedet omtales som markedet for stykket/skåret kjøtt.
- (83) Foredlerne videreføder produktene fra nedskjæringsbedriftene og produserer for eksempel pølser, hamburgere og biffer. Dette selges hovedsakelig videre til dagligvarekjeder eller storhusholdning. Dette markedet omtales som markedet for omsetning av foredlede kjøttvarer.

5 Det relevante marked

5.1 Innledning

- (84) For å kunne vurdere foretakssammenslutningens konkurransemessige virkninger, må det tas stilling til hvilke markeder som berøres av ervervet. Generelt vil en kjøper ta beslutninger basert på egenskapene ved produktene og tjenestene, og tilbydernes lokalisering. Det avgrenses derfor et såkalt relevant marked, som deles inn i det relevante produktmarkedet og det relevante geografiske markedet. I avgrensningen henter Konkurransetilsynet veiledning fra EFTAs overvåkningsorgans kunngjøring om avgrensning av det relevante marked (heretter omtalt som "EFTAs kunngjøring").
- (85) Hovedformålet med avgrensningen av et relevant marked er på en systematisk måte å identifisere begrensninger i den konkurransemessige handlefrihet som de berørte foretak står overfor, herunder å identifisere hvilke faktiske konkurrenter som er i stand til å begrense partenes markedsatferd og hindre dem i å opptre uavhengig av et effektivt konkurransetrykk.
- (86) I EFTAs kunngjøring tas det utgangspunkt i SSNIP-testen ved avgrensning av det relevante markedet. Det vesentlige spørsmålet er ifølge denne testen om en hypotetisk monopolist lønnsomt kan gjennomføre en fem til ti prosent varig prisøkning for de produkter og områder som undersøkes. Er prisøkningen ulønnsom ved at effekten av tapt omsetning overstiger merverdien av økt pris, vil det nærmeste alternative produktet eller området inngå i det relevante markedet. Denne testen vil bli gjentatt inntil man står igjen med et sett produkter og områder der små varige prisøkninger vil være lønnsomme.
- (87) Det kan være vanskelig å utføre en SSNIP-test direkte ettersom de nødvendige kvantitative dataene sjelden er tilgjengelig. I praksis vil derfor Konkurransetilsynet forsøke å utlede hva som er det sannsynlige utfallet av en SSNIP-test, basert på tilgjengelig informasjon og en vurdering av denne.
- (88) Substitusjon på tilbudssiden kan også tas i betraktning ved markedsavgrensningen dersom den har de samme umiddelbare og direkte virkninger som etterspørselssubstitusjon. Dette forutsetter at leverandørene som svar på små og varige endringer i relative priser, kan omstille

³⁷ Jf. KLFs beskrivelse "*Privat kjøttbransjes mottakeravtale*" (2012).

³⁸ Jf. [REDACTED]

produksjonen til de produktene det gjelder og tilby dem på kort sikt uten at det medfører betydelige kostnader eller vesentlig risiko.

- (89) Det er ut fra denne synsvinkel at en markedsavgrensning gjør det mulig blant annet å beregne markedsandeler og markedskonsentrasjon. Konsentrasjonen i markedet er en indikator på hvordan konkurranseforholdene er, og således et utgangspunkt for analysen av foretakssammenslutningens virkninger på konkurransen. Markedsavgrensningen er således ikke et mål i seg selv, men et middel for å trekke opp rammene for den konkurranseanalysen som gjennomføres i punkt 6 nedenfor.

5.2 Det relevante produktmarkedet

5.2.1 Innledning

- (90) Et relevant produktmarked omfatter alle varer og/eller tjenester som etter forbrukerens oppfatning er innbyrdes ombyttelige eller kan dekke samme behov basert på produktenes egenskaper, priser og anvendelsesformål.
- (91) I EFTAs kunngjøring fremheves en rekke momenter som er relevante ved vurderingen av om to produkter er substituerbare på etterspørselssiden. Særlig fremheves opplysninger om substitusjon i den senere tid, synspunkter fra kunder og konkurrenter, forbrukerpreferanser, hindringer for og omkostninger ved kanalisering av etterspørselen til substituerbare produkter, samt prisdifferensiering.
- (92) For enkelte typer produkter vil substitusjonsmulighetene kunne være begrenset som følge av offentligrettslige reguleringer.
- (93) Konkurransetilsynet finner det hensiktsmessig å ta utgangspunkt i verdikjeden for kjøtt ved avgrensning av de relevante markedene i nærværende sak, jf. Figur 1. Tilsynet vil nedenfor gjennomgå trinnene i verdikjeden som berøres av ervervet.

5.2.2 Konkurransetilsynets vurdering av de relevante produktmarkeder innenfor verdikjeden for kjøtt

5.2.2.1 Produktmarkedet for omsetning av helt slakt

- (94) Slakteriene selger helt slakt til nedskjæringsbedrifter. Med unntak av enkelte spesialiserte Nortura-anlegg slakter større aktører samtlige dyreslag i sine slakterier. Slaktingen foregår på produksjonslinjer som er spesialisert for hvert dyreslag. I foreliggende sak har partene overlappende virksomhet i markedet for omsetning av helt slakt av storfe, småfe og gris.
- (95) Virksomhetene på etterspørselssiden i dette markedet skjærer helt slakt til ulike stykningsdeler, som for eksempel biffer, fileter og produksjonskjøtt. Metodene for nedskjæring av storfe, småfe og gris varierer noe, og det vil derfor medføre oppstartskostnader for en aktør å gå fra å skjære ett dyreslag til et annet, eller å inkludere et annet dyreslag i sin nedskjæringsvirksomhet. På den annen side skjærer flere av de større nedskjæringsbedriftene kjøtt fra flere dyreslag. Fatland, Prima, Åsheim kjøtt og Axel Andersen driver alle med nedskjæring av ulike dyreslag i samme anlegg.
- (96) Partene har i meldingen anført at det foreligger separate produktmarkeder for de ulike dyreslagene, og viser i den forbindelse til Konkurransetilsynets vedtak i Gilde-Priorsaken.³⁹
- (97) Noen aktører på skjære- eller foredlingsleddet etterspør kjøtt av ulik kvalitet. Det kan derfor vurderes om kjøtt av ulik kvalitet bør deles inn i ulike produktmarkeder. Partene har ikke anført at det foreligger ulike produktmarkeder for ulik kvalitet på kjøttet.
- (98) Etter Konkurransetilsynets oppfatning vil konkurranseintensiteten i markedet for helt slakt kunne variere noe mellom de enkelte dyreslag og slakt av ulik kvalitet. Tilsynet har imidlertid ikke funnet det nødvendig å ta endelig stilling til om helt slakt fra ulike dyreslag eller av ulik kvalitet utgjør separate produktmarkeder, ettersom det ikke er avgjørende for tilsynets konklusjon i saken.

³⁹ Jf. meldingen side 32, samt vedtak V2006-223- Gilde Norsk Kjøtt AS – Prior Norge BA- konkurranseloven § 16 – Inngrep mot foretakssammenslutning 9. juni 2006.

(99) Konkurransetilsynet legger etter dette til grunn et samlet marked for helt slakt.

5.2.2.2 Produktmarkedet for omsetning av stykket/skåret kjøtt

- (100) Nedskjæringsbedriftene skjærer som nevnt ned helt slakt til ulike stykningsdeler, for eksempel biffer, fileter og produksjonskjøtt. De fleste nedskjæringsbedriftene skjærer ned kjøtt av både storfe, småfe og gris, selv om nedskjæringsprosessene for de ulike dyreslagene varierer noe.
- (101) Etterspørrene i dette markedet er hovedsakelig foredlingsbedrifter som bearbeider kjøttet til forbruksklar vare (ferdig oppskåret kjøtt som biffer, fileter, strimler etc., og kjøttdeig, pølse, pålegg, boller, karbonader o.l.). Foredlingsbedriftene etterspør kjøtt av spesifikke dyreslag og deler av dyret alt etter hvilke typer produkter som skal produseres. Etterspørselssubstitusjon taler dermed for at det er separate markeder for kjøtt av ulike dyreslag.
- (102) Konkurransetilsynet har i tidligere saker⁴⁰ pekt på at foredlet skåret kjøtt fra ulike dyreslag kan utgjøre ulike produktmarkeder, uten å ta endelig stilling til spørsmålet. Kommisjonen har også berørt problemstillingen og lagt til grunn at det må skilles mellom de enkelte dyreslagene i markedet for omsetning av stykket/skåret kjøtt.⁴¹
- (103) Konkurransetilsynet har videre vurdert om det foreligger tilbudssubstitusjon, ved at en nedskjæringsbedrift som skjærer ett dyreslag som følge av en liten, men varig, prisøkning kan omstille hele, eller deler av, produksjonen til et annet dyreslag. Det må antas at en slik omstilling krever visse investeringer og at det vil ta en viss tid å lansere de nye produktene i markedet. Det vil også kunne ta tid å bygge opp en jevn og sikker tilgang på råvarer. Dette indikerer at det ikke foreligger tilbudssubstitusjon.
- (104) På denne bakgrunn finner Konkurransetilsynet at det foreligger separate produktmarkeder for de ulike dyreslagene i markedet for stykket/skåret kjøtt.
- (105) Som nevnt er det mange foredlingsbedrifter som etterspør ulike deler av dyret, alt etter hva de skal produsere. Konkurransetilsynet har i tidligere saker⁴² pekt på at foredlet skåret kjøtt fra forskjellige deler av dyret kan utgjøre ulike produktmarkeder, uten å ta endelig stilling til spørsmålet. I foreliggende sak er det ikke nødvendig for Konkurransetilsynet å ta endelig stilling til om ulike deler av et dyr utgjør separate produktmarkeder, ettersom det ikke er avgjørende for tilsynets konklusjon i saken.
- (106) Aktørene i markedet skiller mellom standard og premium kjøtt. Premium kjøtt er kjøtt som innehar en høyere kvalitet enn standard kjøtt, blant annet grunnet rase, føring, alder og vekt ved slakting. Stressnivået ved avlivning vil også ha en innvirkning på kvaliteten på kjøttet. Prima har satsset på konsepter som skal øke sannsynligheten for at kjøttet innehar en høyere kvalitet. Selv om et dyr har en høyere kvalitet og blir definert som premium, vil kun en mindre del av dette dyret kunne oppnå merpris som premiumvare. Et dyr som er alet og føret på standardmåte vil også kunne inneha en høyere kvalitet. Flere aktører påpeker at premium kjøtt kun utgjør en liten del av markedet.⁴³ Konkurransetilsynet finner det ikke nødvendig å ta endelig stilling til om premium vare skal utgjøre et separat marked, da dette ikke vil ha avgjørende betydning for konklusjonen i saken.
- (107) En del av råvarene som benyttes i skjærebedriftene er importert. For storfe og småfe utgjorde import ca. 11 prosent av totalvolumet i 2013, mens for gris utgjorde import mindre enn 1 prosent. Høringssvarene viser at de fleste nedskjæringsbedrifter benytter importert råvare i tillegg til norsk råvare, men det er betydelige forskjeller i hvor stor andel importen utgjør.

⁴⁰ Se vedtak V2006-223 – Gilde Norsk Kjøtt BA – Prior Norge BA – konkurranse-loven § 16 – inngrep mot foretakssammenslutning, vedtak V2002-66 – Kjøttbransjens Landsforbund og Norsk Kjøtt-samvirke – utveksling og tilgjengelig-gjøring av markedsinformasjon, pkt. 3.1.1 og vedtak V1999-29 – søknad om dispensasjon, pkt. 3.2.1.1.

⁴¹ Jf. Sak M.1313 – Danish Crown/Vestjyske slagterier avsnitt 22 flg.

⁴² Vedtak V2006-223 – Gilde Norsk Kjøtt BA – Prior Norge BA – konkurranse-loven § 16 – inngrep mot foretakssammenslutning.

⁴³

- (108) I foreliggende sak er det ikke nødvendig for Konkurransetilsynet å ta endelig stilling til om stykket/skåret kjøtt av importert helt slakt og stykket/skåret kjøtt av norsk helt slakt utgjør separate produktmarkeder, ettersom det ikke er avgjørende for tilsynets konklusjon i saken.
- (109) Tilbyderne i markedet for stykket/skåret kjøtt består av vertikalt integrerte aktører med både ekstern og intern omsetning, samt aktører som kun har ekstern omsetning. Konkurransetilsynet finner det av denne grunn nødvendig å vurdere hvorvidt intern omsetning skal inkluderes i produktmarkedet for stykket/skåret kjøtt.
- (110) For å avgjøre om intern omsetning skal medregnes må det foretas en konkret vurdering i den enkelte sak.⁴⁴
- (111) Konkurransetilsynet har tidligere vurdert hvorvidt egenproduksjon og omsetning knyttet til slik produksjon skal inkluderes i produktmarkedet. I saken Norsk Kjøttvirke – Yggeseth⁴⁵ la Konkurransetilsynet til grunn at intern omsetning fra integrerte varestrømmer skulle inkluderes i industrimarkedet. Konkurransetilsynets vurdering på dette punkt ble opprettholdt av Arbeids- og administrasjonsdepartementet i deres klagevedtak.⁴⁶ Departementet konkluderte med at *"volumet av den skjærevirksomhet som foregår hos de vertikalt integrerte selskaper må inkluderes i markedsdefinisjonen. Dette fordi det normalt vil ligge økonomiske vurderinger til grunn for om skjæreenheten i vertikalt integrerte selskaper skal levere til intern videreforedling eller til eksterne arvtakere. Tilsvarende vil det normalt ligge økonomiske vurderinger til grunn for om videreforedlingsenheter i vertikalt integrerte selskaper vil gjøre sine innkjøp av stykket/skåret kjøtt hos den interne skjæreenheten eller hos ekstern leverandører."*
- (112) Konkurransetilsynet finner ovennevnte beskrivende også for dagens markedssituasjon. Dersom man legger til grunn at prisen til eksterne foredlingsbedrifter øker, vil således vertikalt integrerte aktører kunne tilpasse sin fordeling mellom intern og ekstern omsetning. Partene har også anført at konsernintern omsetning trolig må inkluderes i markedet.⁴⁷
- (113) Konkurransetilsynet finner på bakgrunn av ovennevnte at egenproduksjon og internomsetning knyttet til dette skal inkluderes i produktmarkedet.
- (114) Etter dette legges det til grunn følgende produktmarkeder; et samlet produktmarked for stykket/skåret kjøtt av norsk og importert storfe, et samlet produktmarked for stykket/skåret kjøtt av norsk og importert småfe og et samlet produktmarked for stykket/skåret kjøtt av norsk og importert gris.

5.3 De relevante geografiske markedene

5.3.1 Innledning

- (115) Et relevant geografisk marked er et område hvor virksomheten ved salg eller etterspørsel av produkter og tjenester møter tilstrekkelig ensartede konkurransevilkår, og som kan holdes atskilt fra tilgrensende områder, særlig fordi konkurransevilkårene der er merkbart forskjellige.⁴⁸
- (116) Det relevante geografiske markedet avgrenses med utgangspunkt i etterspørernes substitusjonsmuligheter. Normalt er transportkostnadene den faktoren som har størst betydning for et markeds geografiske utstrekning. I saker som omhandler næringer som er offentligrettslig regulerte vil også disse reguleringene være av stor betydning for markedsavgrensningen.

⁴⁴ Se bl.a. Kommisjonens avgjørelse i Schneider Electric SA (T-310/01) [2002] E.C.R. II-4071.

⁴⁵ Jf. Konkurransetilsynets inngrepsvedtak av 9. juni 1997 vedrørende Norsk Kjøttvirkes erverv av aksjene i Yggeseth AS.

⁴⁶ Jf. Arbeids- og administrasjonsdepartementets vedtak 6. februar 1998.

⁴⁷ Jf. brev 7. juli 2014 fra Arntzen de Besche Advokatfirma AS side 2.

⁴⁸ Jf. EFTAs kunngjøring, punkt 8.

5.3.2 Konkurransetilsynets vurdering av de relevante geografiske markedene

5.3.2.1 Geografisk marked for omsetning av helt slakt

- (117) Helt slakt kan fraktes nasjonalt, og det er ingen offentligrettslige regler som begrenser transportlengden. Informasjon innhentet i anledning saken viser at aktører i markedet velger å frakte helt slakt fra en landsdel til en annen.⁴⁹ Dette tyder på at markedet er nasjonalt, noe Konkurransetilsynet også la til grunn i Gilde-Prior-saken.
- (118) Hvorvidt markedet for helt slakt kan anses som større enn nasjonalt vil avhenge av graden av import og importvernets utstrekning.
- (119) I utgangspunktet er tollene på gris, småfe og storfe høye i Norge, og det er derfor et sterkt importvern. Ettersom det for storfe og småfe gjennom storparten av året har vært underskudd av norske varer, har SLF satt ned tollene administrativt for å dekke opp underskuddet i markedet.⁵⁰ Importandelen for storfe og småfe var i 2013 ca. elleve prosent av samlet forbruk i Norge. For gris er importandelen mindre enn én prosent i 2013, hvilket har sammenheng med at de siste årene har vært overskudd av gris.
- (120) Importordningens formål er at norsk kjøtt skal ha avsetning og at importert kjøtt skal være et supplement i situasjoner der det er underskudd på norsk vare. Høye tollsatsler legger begrensninger på importmulighetene og import av helt slakt vil følgelig kun være lønnsomt i underskuddssituasjoner hvor tollsatsene er satt ned. Dette taler for at markedet for helt slakt ikke er større enn nasjonalt.
- (121) Partene har i meldingen ikke tatt endelig stilling til den geografiske utstrekningen av markedet for helt slakt.
- (122) Konkurransetilsynet legger etter dette til grunn at det relevante geografiske markedet for helt slakt er nasjonalt.

5.3.2.2 Geografisk marked for omsetning stykket/skåret kjøtt

- (123) Det er ingen restriksjoner eller kostnadmessige forhold som tilsier at markedet for omsetning av stykket/skåret kjøtt er mindre enn nasjonalt. De faktiske leveringsmønstre viser også at skåret kjøtt blir transportert mellom landsdelene. Partene anfører i meldingen at markedet er minst nasjonalt.⁵¹
- (124) Konkurransetilsynet har tidligere lagt til grunn at markedet for stykket/skåret kjøtt er nasjonalt. I Gilde-Prior-saken ble dette begrunnet ut fra høyt importvern, høy andel ferske varer og matvaresikkerhet. Konkurransetilsynets markedsavgrensning på dette punkt ble opprettholdt av Fornyings- og administrasjonsdepartementet i deres vedtak.⁵²
- (125) Konkurransetilsynet kan ikke se at det er forhold i foreliggende sak som tilsier at markedssituasjonen på dette punkt har endret seg. Konkurransetilsynet legger derfor til grunn at markedet for omsetning av stykket/skåret kjøtt er nasjonalt.

5.4 Konklusjon

- (126) På bakgrunn av ovennevnte legges det til grunn følgende markeder: Et nasjonalt marked for omsetning av helt slakt, et nasjonalt marked for omsetning av stykket/skåret kjøtt av storfe, et nasjonalt marked for omsetning av stykket/skåret kjøtt av småfe og et nasjonalt marked for omsetning av stykket/skåret kjøtt av gris.

⁴⁹ [REDACTED]

⁵⁰ Jf. Landbruksdepartementet (2010) "Administrative tollnedsettelse".

⁵¹ Jf. meldingen punkt 6.5.3.

⁵² Fornyings- og administrasjonsdepartementets vedtak av 5. oktober 2006.

6 Konkurransanalyse

6.1 Rettslige utgangspunkter

- (127) Konkurransetilsynet skal forby en foretakssammenslutning som "vil føre til eller forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen i strid med lovens formål", jf. konkurranseloven § 16 første ledd, jf. § 1. Dersom konkurransen er vesentlig begrenset, vil de involverte foretak kunne utøve markedsrett. Med markedsrett menes vanligvis en bedrifts evne til å kunne gjennomføre en varig og ikke ubetydelig prisøkning, uten at omsatt kvantum synker så mye at det blir ulønnsomt.
- (128) En aktør med markedsrett kan i større eller mindre grad opptre uavhengig av sine konkurrenter, kunder og leverandører. Markedsrett kommer først og fremst til uttrykk gjennom høyere priser, eventuelt i kombinasjon med høyere kostnader, men kan også gi utslag i dårligere service, kvalitet og produktvalg, og begrenset produktutvikling. Utøvelse av markedsrett innebærer en sløsing i samfunnsøkonomisk forstand, idet markedstilpasningen gir en samlet ressursbruk som er mindre effektiv enn den ville ha vært med virksom konkurranse.
- (129) Det er flere forhold som er relevante i vurderingen av graden av konkurranseintensiteten i et marked, og dermed for aktørens muligheter til å utøve markedsrett. Sentrale momenter er produktenes substituerbarhet, konkurrenters responsmuligheter, etableringsmuligheter, potensiell konkurranse og kjøperrett. Disse faktorene virker sammen og påvirker graden av konkurranse.
- (130) Markedsandeler brukes til å beregne konsentrasjonen i markedet. Konkurransetilsynet legger til grunn at høy markedskonsentrasjon normalt vil være en nødvendig, men ikke tilstrekkelig betingelse for å fastslå at konkurransen er begrenset. Beskrivelsen av konsentrasjonen i markedet er derfor et utgangspunkt for en nærmere analyse av de konkurransemessige virkningene av foretakssammenslutningen.
- (131) Dersom konkurransen er vesentlig begrenset allerede før foretakssammenslutningen, er det tilstrekkelig at foretakssammenslutningen vil forsterke den vesentlige konkurransebegrensningen. Det følger av forarbeidene til konkurranseloven at det i tilfeller hvor konkurransen allerede før foretakssammenslutningen er vesentlig begrenset, ikke stilles noen minimumskrav til hvor mye foretakssammenslutningen må forsterke denne begrensningen.⁵³
- (132) Konkurransetilsynet vil i punkt 6.2 redegjøre for tilsynets vurdering av rammeavtalens relevans for konkurranseanalysen. Videre vil Konkurransetilsynet i punkt 6.3 vurdere foretakssammenslutningens virkninger på konkurransen i det nasjonale markedet for omsetningen av helt slakt. Deretter vil Konkurransetilsynet i punkt 6.4 og følgende punkter vurdere foretakssammenslutningens virkninger i de nasjonale markedene for omsetning av stykket/skåret kjøtt av henholdsvis storfe, småfe og gris.

6.2 Rammeavtalen som relevant faktor i den materielle inngrepsvurderingen

6.2.1 Innledning

- (133) Som nevnt i avsnitt (10) gir rammeavtalen Prima en rett og en plikt til å motta en definert mengde slakt, samt en definert mengde nedskåret vare fra Nortura. Rammeavtalen skal ifølge partene sikre Prima tilgang til helt slakt og tilstedeværelse i markedet for salg av stykket/skåret kjøtt.⁵⁴ Rammeavtalen skal etter partenes syn fjerne eller dempe de eventuelle konkurransebegrensende virkningene av foretakssammenslutningen.
- (134) Som det fremkommer av avsnitt (11) er Nortura og Prima som utgangspunkt [redacted]. Rammeavtalen er imidlertid en privatrettslig avtale, hvilket medfører at Nortura og Prima, ved enighet, kan si opp avtalen eller endre denne i vesentlig grad, uten at Konkurransetilsynet har mulighet til å gripe inn mot dette. På denne

⁵³ Jf. Ot.prp. nr. 6 (2003-2004), side 229 og Fornyings- og administrasjonsdepartementets vedtak V2012-18 28. desember 2012, Plantasjen Norge AS – Oddernes Gartneri AS, punkt 8.1.

⁵⁴ Jf. meldingen punkt 5.

bakgrunn la Konkurransetilsynet i varselet til grunn at rammeavtalen ikke kan tillegges vekt av betydning ved vurderingen av konkurransesituasjonen etter foretakssammenslutningen. Partene er uenige i denne vurderingen.

6.2.2 Partenes anførsler knyttet til rammeavtalen

- (135) Partene anfører i tilsvaret at Konkurransetilsynet er forpliktet til å legge rammeavtalen til grunn ved vurderingen av konkurransesituasjonen etter foretakssammenslutningen.
- (136) Til støtte for sitt syn har partene i tilsvaret lagt ved en betenkning av professor dr. juris Erling Hjelmeng. I sin betenkning vurderer Hjelmeng rammeavtalens mulige relevans i tre relasjoner; som del av det faktiske grunnlaget for den materielle inngrepsvurderingen, som en aksessorisk avtale og som et mulig avhjelpende tiltak.
- (137) Partene anfører at Konkurransetilsynet oppstiller et strengere krav til sannsynliggjøring av avtalens fremtidige eksistens enn ved vurderingen av andre fremtidige begivenheter som vektlegges i konkurranseanalysen. Etter partenes oppfatning må prinsippet om alminnelig sannsynlighetsovervekt også gjelde ved vurderingen av hvorvidt avtalen vil bli overholdt, endret eller sagt opp av partene.
- (138) Videre anfører partene at rammeavtalen må ses på som en relevant faktor i den materielle inngrepsvurderingen, på lik linje med andre faktorer. Partene viser til at Kommisjonen i flere saker har lagt eksistensen og overholdelse av avtaler til grunn for sine vedtak, og at en vurdering av rammeavtalen derfor må inn i vurderingen av hvorvidt foretakssammenslutningen vil føre til eller forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen.⁵⁵
- (139) Partene anfører videre at avtalen, selv om den ikke er konkurransebegrensende, bør behandles sammen med foretakssammenslutningen fordi den er aksessorisk og således en nødvendig forutsetning for gjennomføringen av foretakssammenslutningen.⁵⁶
- (140) Endelig anfører partene til at avtalen vil kunne tilbys som et avhjelpende tiltak, og partene vil således kunne tvinge Konkurransetilsynet til å foreta en konkurranseanalyse der avtalen legges til grunn ved å foreslå denne som et avhjelpende tiltak. Partene viser i denne sammenheng til at Kommisjonen i tidligere saker har lagt avtaler mellom partene til grunn også i tilfeller hvor de ikke formelt var å anse som avhjelpende tiltak, men mer en modifisering av transaksjonen. Partene anfører at dette tilsier at tilsynet ikke kan velge å se bort fra rammeavtalen, selv om denne ikke er tilbudt som avhjelpende tiltak.

6.2.3 Konkurransetilsynets vurdering

- (141) Konkurransetilsynet opprettholder sin vurdering av at rammeavtalen ikke skal tillegges vekt ved tilsynets vurdering av konkurransesituasjonen etter foretakssammenslutningen.
- (142) Konkurransetilsynet viser til rammeavtalens rene privatrettslige karakter, som avskjærer Konkurransetilsynets mulighet til å gripe inn dersom partene i etterkant av foretakssammenslutningen skulle si opp avtalen eller endre denne i vesentlig grad.
- (143) For at Konkurransetilsynet skal kunne vektlegge avtaler av en slik karakter må avtalen være fremsatt som et forslag til avhjelpende tiltak. Hvis en slik avtale blir fremmet som et avhjelpende tiltak og Konkurransetilsynet finner at avtalen avbøter de konkurransemessige bekymringene, vil Konkurransetilsynet kunne etablere en effektiv overvåkning av partenes etterlevelse, og sanksjonere eventuelle avvik, jf. konkurranseloven § 16 annet ledd, jf. § 29.
- (144) Konkurransetilsynet kan heller ikke se at den Kommisjonspraksis partene viser til er egnet til å endre tilsynets standpunkt. Rammeavtalen i nærværende sak regulerer rettigheter og plikter mellom partene i foretakssammenslutningen som tilsynet har til behandling. Dette i

⁵⁵ Case No COMP/M.6381 - Google/ Motorola Mobility, Case No COMP/M.5168 - EADS / SSTL, Case No IV/M. 477 - Mercedes- Benz/Kässbohrer og Case No COMP/M.5529 – Oracle/ Sun Microsystems.

⁵⁶ Jf. tilsvaret punkt 3.2, med støtte i betenkning fra Hjelmeng punkt 3.

motsetning til saksforholdene i de avgjørelsene partene har vist til, hvor det var tale om avtaler uten direkte tilknytning til selve transaksjonen eller forpliktelser overfor tredjepartsaktører.⁵⁷

- (145) Konkurransetilsynet viser videre til at Kommisjonen har mulighet til å oppheve sine avgjørelser om å godkjenne foretakssammenslutninger dersom det i ettertid viser seg at klareringen av foretakssammenslutningen var basert på uriktige opplysninger som kan tilbakeføres til noen av transaksjonspartene eller klareringen bygger på svikaktig atferd.⁵⁸ Etter tilsynets oppfatning må Kommisjonens avgjørelser ses i lys av dette. Det finnes ingen tilsvarende regel i norsk rett. Dersom partene gir uriktig eller ufullstendig informasjon kan Konkurransetilsynet kun ilegge overtredelsesgebyr og straff, jf. konkurranseloven § 29 første ledd bokstav d), jf. § 32 første ledd bokstav d). Den strukturelle skaden er det ikke mulig å reversere.
- (146) Konkurransetilsynet kan heller ikke se at det er grunnlag for partenes anførsel om at avtalen, selv om den ikke er konkurransebegrensende, bør behandles sammen med foretakssammenslutningen fordi den er aksessorisk og således nødvendig for gjennomføringen av foretakssammenslutningen.
- (147) Rammeavtalen er etter partenes syn ment å avhjelpe de konkurransebegrensende virkninger foretakssammenslutningen kan føre til. Læren om aksessoriske begrensninger gjelder derimot konkurransebegrensende avtaler som inngås i tilknytning til en foretakssammenslutning. Rammeavtalen kan således heller ikke anses som en aksessorisk begrensning som Konkurransetilsynet må vurdere og eventuelt klarere sammen med nærværende foretakssammenslutning.
- (148) Partenes anfører avslutningsvis at avtalen kunne ha vært tilbudt som et avhjelpende tiltak, og at tilsynet da ville vært forpliktet til å foreta en konkurranseanalyse med avtalen. Det vises i den forbindelse til tidligere praksis fra Kommisjonen, hvor Kommisjonen har akseptert såkalte "take-note remedies", dvs. avhjelpende tiltak som har representert en forutsetning for klarering av transaksjonen, men som ikke har blitt formalisert i vedtaket.⁵⁹ Partene anfører at dette tilsier at tilsynet ikke kan velge å se bort fra rammeavtalen, selv om rammeavtalen ikke er tilbudt som avhjelpende tiltak.
- (149) De fleste avgjørelsene partene viser til ble avsagt i tiden før Kommisjonen fikk en mer etablert praksis knyttet til avhjelpende tiltak, og disse vil derfor ha begrenset overføringsverdi til vurderingen av rammeavtalen i den foreliggende sak. Partene har også vist til en nyere sak, M. 5529 Oracle/Sun Microsystems. Sistnevnte sak omhandler imidlertid i likhet med sakene det er vist til i avsnitt (138) forpliktelser overfor tredjepartsaktører og ikke en gjensidig avtale mellom partene i foretakssammenslutningen. Konkurransetilsynet kan derfor ikke se at den praksis det er vist til er relevant.⁶⁰
- (150) På denne bakgrunn finner Konkurransetilsynet at partenes anførsler må avvises, og opprettholder således at rammeavtalen ikke kan tillegges vekt ved vurderingen av konkurransesituasjonen etter foretakssammenslutningen.
- (151) Partene har i etterkant av Konkurransetilsynets varsel om inngrep fremmet deler av rammeavtalen som forslag til avhjelpende tiltak. Konkurransetilsynets vurdering av partenes forslag til avhjelpende tiltak vil bli behandlet under punkt 8.1 nedenfor.

⁵⁷ I sak M. 5168 EADS/SSTL var avtalen imidlertid inngått mellom partene i foretakssammenslutningen. Avtalen var ment å forhindre at sensitiv informasjon om en tredjepart tilfalt kjøper. Etter Konkurransetilsynets oppfatning var avtalen således av en helt annen karakter enn i nærværende sak. Konkurransetilsynet kan derfor ikke se at denne avgjørelsen er relevant for vurderingen av hvorvidt rammeavtalen skal tillegges vekt ved den materielle inngrepsvurderingen.

⁵⁸ Jf. Merger Regulation nr. 139/2004 artikkel 8 (6) a.

⁵⁹ De avgjørelsene det vises til er sak M.477 Mercedes-Benz/Kässbohrer, som gjaldt en forsyningsforpliktelse. Videre vises det til forente saker C-68/94 og 30/95 Kali und Salz, forente saker T-125 og 127/97 Coca Cola.

⁶⁰ Kommisjonen fraviker i denne sak sin ellers faste praksis, se DG Competition Best Practices on the conduct of EC Merger Proceedings 20/01/2004 kapittel 6.

6.3 Markedet for omsetning av helt slakt

6.3.1 Konkurransesituasjonen før foretakssammenslutningen

6.3.1.1 Antall aktører, markedsandeler og konsentrasjon

- (152) I 2013 ble det slaktet 83 500 tonn storfe, 23 500 tonn småfe og 126 900 tonn gris i Norge. Samlet utgjør slakt av de ulike dyreslagene i Norge 233 900 tonn.⁶¹ Markedsreguleringslagrene ble økt med 790 tonn.⁶² Det samlede totalmarkedet utgjorde dermed 233 110 tonn.
- (153) Konkurransetilsynet har i tillegg til å beregne markedsandeler for partene hentet inn informasjon om volum og beregnet markedsandeler for Fatland, Grilstad og Furusest. Differansen mellom det samlede volumet fra de ovenfor nevnte aktørene og totalvolumet som fremkommer i avsnitt (152), er lagt inn i tabellen under i samlepost som "øvrige". Kategorien øvrige omfatter flere mindre slakterier, eksempelvis Slaktehuset Eidsmo Dullum AS, Jens Eide Slakteri og Røros Slakteri.
- (154) Tabell 1 nedenfor viser antall tonn⁶³ helt slakt av storfe, småfe og gris, og markedsandeler fordelt på aktørene i markedet.

Tabell 1 Volum og markedsandel for aktørene i det nasjonale markedet for omsetning av helt slakt

Helt slakt av storfe, småfe og gris		
	Tonn	Markedsandeler
Nortura	64	
	65	
	66	
	67	
	68	
	69	
TOTALT	233 110	100,0 %

- (155) Det fremgår av Tabell 1 at Nortura er den klart største aktøren i markedet for helt slakt med ■ prosent markedsandel. Fatland er ■ i markedet med en markedsandel på ■ prosent. Prima har en markedsandel på ■ prosent.
- (156) Konkurransetilsynet benytter Hirschman-Herfindahl-indeksen⁷⁰ (HHI) som en indikator på konsentrasjonsgraden i markedet. HHI basert på omsetning er 4 768 hvilket impliserer at

⁶¹ Jf. SLF (2014). *Markedsrapport 2013. Pris- og markedsvurderinger for sentrale landbruksvarer*. Rapport-nr.: 7/2014, side 40.

⁶² Jf. brev 7. juli 2014 fra Arntzen de Besche Advokatfirma AS vedlegg 1.

⁶³ Konkurransetilsynet beregner markedsandeler basert på volum i dette markedet, fordi aktørene i markedet tilsynelatende har bedre tilgang til volumtall enn omsetningstall, og fordi anslag for verdien av konsernintern omsetning er usikre.

⁶⁴ Jf. ■

⁶⁵ Jf. ■

⁶⁶ Jf. ■

⁶⁷ Jf. ■

⁶⁸ Jf. ■

⁶⁹ Total slaktemengde fordelt på dyreslag er hentet fra rapporten "*Markedsrapport 2013*", Statens landbruksforvaltning (2014). Volum importert og eksportert av hele slakt fordelt på dyreslag er funnet i Statistisk Sentralbyrås Statistikkbank. Nortura har i brev 7. juli 2014 oppgitt endringen i markedsreguleringslager for helt slakt. Summen av dette blir total slaktemengde i markedet. I kategorien "øvrige" ligger differansen mellom totalvolum og det volum som fremkommer av informasjonen som tilsynet har hentet inn om aktørenes volum.

⁷⁰ HHI-indeksen beregnes ved å summere kvadratet av markedsandelene til aktørene i et marked. Kommisjonen opererer i de horisontale retningslinjene med følgende terskelverdier for HHI: Verdier under 1000 indikerer at

markedet har høy konsentrasjonsgrad.⁷¹ Det at markedet er høyt konsentrert kan indikere at konkurransen er begrenset, men er ikke alene tilstrekkelig for en slik konklusjon.

- (157) I det følgende vurderes betydningen av konkurrentenes responsmuligheter, etableringsbarrierer, potensiell konkurranse samt kjøpermakt i markedet for helt slakt.

6.3.1.2 Konkurrentenes responsmuligheter

6.3.1.2.1 Innledning

- (158) En aktørs utøvelse av markedsrett vil blant annet være avhengig av konkurrentenes responsmuligheter. Dersom en tilstrekkelig andel av Norturas og Primas kunder kan kjøpe helt slakt til bedre betingelser fra de andre aktørene i det relevante markedet, vil en prisøkning fra partenes side trolig ikke være lønnsom. Partenes evne til å utøve markedsrett vil derfor avhenge av de øvrige aktørenes evne og insentiv til å øke sitt salg av helt slakt på kort sikt uten betydelig økte kostnader.
- (159) Hvor høye priser en tilbyder av helt slakt kan ta, avhenger av hvor nære substitutter konkurrerende aktører er til de tjenestene som aktøren tilbyr. Jo nære substitutter som eksisterer til en gitt aktør, desto mindre rom har aktøren for å ta høyere priser.
- (160) Normalt vil insentivet til prisøkning øke med markedsandelene til et foretak. Dette skyldes at gevinsten ved en prisøkning blir stor i forhold til tapet som følger av redusert omsatt kvantum. Størrelsen på den samlede gevinsten ved prisøkninger avhenger blant annet av i hvilken grad konkurrentene endrer sine priser og/eller øker sitt kvantum som respons på prisøkningen. Konkurrentene må imidlertid ha ledig kapasitet til å øke kvantumet på kort sikt, uten at de marginale kostnadene øker betydelig. Konkurrentenes responsmuligheter vil således begrenses av deres kapasitet.

6.3.1.2.2 Konkurransetryk mellom partene

- (161) Nortura er den klart største aktøren i markedet med en markedsandel på ■ prosent. Konsernet har slakterianlegg som dekker etterspørsel fra hele Norge, og har gjennom sine slakterier i ulike deler av landet en betydelig samlet produksjonskapasitet. Nortura har over mange år opprettholdt høye markedsandeler i dette markedet.⁷²
- (162) Nortura er markedsregulator for kjøtt i Norge, hvilket blant annet innebærer at Nortura har en forsyningsplikt for helt slakt til bedrifter nedstrøms, jf. punkt 4.1. Etter Konkurransetilsynets oppfatning vil ikke forsyningsplikten hindre Nortura å utøve markedsrett.
- (163) Prima har de siste ti årene hatt en relativt stor økning i sine slaktevolumer og har vokst til å bli Norturas ■ konkurrent.⁷³ Prima har en ■ Selskapets slakte- og skjærevirksomhet ligger strategisk gunstig til i et sentralt landbruksområde, noe som gir selskapet muligheter for ytterligere vekst. Dersom selskapet har behov for ytterligere volum, kan selskapet søke å trekke til seg nye produsenter både på Sør- og Vestlandet. Til tross for Primas gunstige plassering kan det være utfordrende å trekke til seg nye produsenter og dermed øke slaktevolumene. På kort sikt kan det være vanskelig for Prima å skaffe til veie mer slakt gjennom å knytte til seg flere bønder, da det er en både kostnadskreven og tidkrevende prosess.
- (164) ■ . Prima har imidlertid mulighet til å

markedet ikke er konsentrert, verdier mellom 1000 og 2000 indikerer at markedet er moderat konsentrert, mens verdier over 2000 er et uttrykk for at markedet har høy konsentrasjon.

⁷¹ Beregningen av HHI omfatter ikke aktører i kategorien "øvrige" og konsentrasjonsgraden i markedet vil derfor være noe undervurdert.

⁷² Jf.

<http://totalmarked.nortura.no/getfile.php/Totalmarked/Faste%20oppdateringer/Markedsandel%20fom%201980.pdf>.

⁷³ Jf. <http://www.primagruppen.no/om-prima-gruppen/prima-gruppen/>.

levere helt slakt dersom lønnsomhetsbetraktninger skulle tilsi det, eksempelvis som følge av en prisøkning.

- (165) Etter Konkurransetilsynets oppfatning utøver Prima et visst konkurransepress mot Nortura i markedet for omsetning av helt slakt.

6.3.1.2.3 Konkurranspress fra andre slakterier

- (166) Fatland er [REDACTED] aktøren i markedet for helt slakt. Fatland har tre slakterier lokalisert i Ølen, på Jæren og i Oslo og kan dermed hente slakt fra storparten av Vestlandet og Østlandet. Av en total slaktemengde på [REDACTED] tonn slaktes ca. [REDACTED] prosent på selskapets to slakterier i Rogaland.
- (167) Fatland oppgir å ha ledig kapasitet på alle sine anlegg.⁷⁴ Etter Konkurransetilsynets oppfatning vil tilgangen til råvare være avgjørende for å øke produksjonen. For å øke tilgangen på råvarer er Fatland avhengig av å trekke til seg nye produsenter. På samme måte som Prima står Fatland overfor utfordringer når det gjelder å knytte til seg nye produsenter.
- (168) Fatland er en vertikalt integrert aktør [REDACTED].
- (169) Basert på ovennevnte er det Konkurransetilsynets oppfatning at Fatland utøver et visst konkurransepress mot Nortura i markedet for helt slakt.
- (170) Furuseth er en vertikalt integrert kjøttforedlingsbedrift med virksomhet innen slakting, nedskjæring og konsumentpakking av ferskt kjøtt. Furuseths slakte- og skjærevirksomhet ligger i Dal i Akershus. Furuseth har nylig utvidet kapasiteten på anlegget i Akershus, og uttaler at selskapet kan øke produksjonen [REDACTED].⁷⁵ Furuseth opplyser videre at selskapet skjærer 98 prosent av slaktemengden, noe som tyder på at selskapet ikke er en aktiv konkurrent i det eksterne markedet for helt slakt.
- (171) Konkurransetilsynet vurderer etter dette at Furuseth utøver et visst konkurransepress mot Nortura i markedet for helt slakt.
- (172) Grilstad er en vertikalt integrert kjøttforedlingsbedrift med [REDACTED] leieslakteriavtale med Nortura i Malvik. Slakterisamarbeidet med Nortura innebærer at Grilstad selv [REDACTED], henter de slakteklare dyrene og leverer de til leieslakting på Nortura sine anlegg. Selskapet har gjennom avtalen om leieslakting hos Nortura muligheter til å [REDACTED].
- Grilstad benytter volumene fra leieslaktingen i egen foredlingsindustri.⁷⁶
- (173) Konkurransetilsynet vurderer etter dette at Grilstad utøver et begrenset konkurransepress mot Nortura i markedet for helt slakt.
- (174) Det finnes også en rekke andre mindre aktører i markedet for helt slakt. Konkurransetilsynet vurderer det slik at disse har begrensede responsmuligheter.
- (175) Partene anfører i tilsvaret at Konkurransetilsynet har lagt liten vekt på mulighetene for kapasitetsutvidelser hos eksisterende aktører, både med hensyn til slakting og skjæring.⁷⁷ Konkurransetilsynet er ikke uenig i at det er muligheter for kapasitetsutvidelser hos de eksisterende aktørene, men viser til at begrensninger i råvaretilgangen reduserer mulighetene for vekst.

6.3.1.2.4 Oppsummering

⁷⁴ Jf. møtereferat 27. mai 2014 med Fatland, side 2.

⁷⁵ Jf. brev 26. mai 2014 fra Furuseth.

⁷⁶ Jf. møtereferat 23. mai 2014 etter møte med Grilstad.

⁷⁷ Jf. tilsvaret side 16.

- (176) Opplysningene over om konkurransepress fra andre slakterier kombinert med Norturas vedvarende markedsandeler på slakteleddet, viser etter Konkurransetilsynets oppfatning at Norturas konkurrenter har betydelige utfordringer knyttet til å foreta vesentlige økninger i slaktevolumene, selv med ledig kapasitet på sine slakterier.
- (177) Konkurransetilsynet legger etter dette til grunn at Prima, Fatland og Furuset i en viss grad har responsmuligheter, mens responsmulighetene for de øvrige konkurrentene i markedet er begrensede.

6.3.1.3 Etableringshindringer og potensiell konkurranse

- (178) Etableringsvilkår er en samlebetegnelse på de forhold og betingelser som en bedrift står overfor når den vurderer å etablere seg i et marked. Etableringsvilkårene avgjør den potensielle konkurransen fra aktører som ikke er etablert i det relevante markedet. Offentlige reguleringer, irreversible investeringer samt stordriftsfordeler er eksempler på etableringshindringer.
- (179) For at trusselen om etablering skal legge begrensninger på markedsdeltakernes atferd, må etableringen være sannsynlig, effektiv og tidsnær. Høye etableringshindringer tilsier at etablerte aktører i mindre grad må ta hensyn til at nye aktører kan etablere seg i markedet ved for eksempel en prisøkning. I markeder hvor det er lave etableringshindringer, vil de etablerte aktørene være forsiktige med å øke prisene fordi dette kan tiltrekke seg nye konkurrenter.
- (180) Videre vil nyetablering fremstå som mer profitabelt i et marked i vekst enn i et marked som er modent eller forventes å modne. Konkurransetilsynet vil også ta hensyn til at høy risiko og høye kostnader forbundet med nyetablering kan redusere sannsynligheten for etablering. I tillegg må etableringen være av et slikt omfang at utøvelse av markedsrett forhindres. Etablering i liten skala, for eksempel i en nisje av markedet, vil ikke nødvendigvis være tilstrekkelig til å disiplinere etablerte aktører.
- (181) En potensiell konkurrent er et foretak som ikke deltar i det relevante markedet for øyeblikket, men som er i stand til eller kan forventes å gjøre det i nær fremtid. Potensiell konkurranse forutsetter at tilbyderne, som en reaksjon på en liten og varig prisøkning, evner å omstille salget/produksjonen og markedsføre produktene/tjenestene i løpet av forholdsvis kort tid, uten at det medfører betydelige tilleggskostnader eller risiko.
- (182) Etablering av slakterivirksomhet vil kreve betydelige investeringer. Disse er knyttet til bygging/leie av produksjonslokale samt kjøp av utstyr til å utruste de ulike delene av slakteriet, herunder fjøs med melkeanlegg, slakteavdeling og kjølelager. Det vil være betydelige kostnader knyttet til installering av utstyr, og store deler av investeringene vil være irreversible. Videre vil det etter Konkurransetilsynets oppfatning være utfordringer knyttet til å tiltrekke seg primærprodusenter, jf. punkt 6.3.1.2.
- (183) Partene anfører i tilsvaret at nyetableringer ikke er nødvendig for at konkurransen skal opprettholdes, fordi det er lav kapasitetsutnyttelse i private slakterier. Det anføres at Konkurransetilsynet i sine analyser har lagt liten vekt på mulighetene for kapasitetsutvidelser hos eksisterende slakterier. Partene fremholder også at Primas raske vekst og økonomiske fremgang er et eksempel på at det er gode etableringsmuligheter.
- (184) I meldingen skriver partene følgende om etableringshindringer:

"Det kreves kapital for å bygge et tidsmessig og konkurransedyktig slakteri, men dette vil i mindre grad være et etableringshinder så lenge det er mulig å tjene penger i markedet. Markedene for helt slakt er mettede markeder uten vesentlig vekst, og i en bransje som til dels er preget av overkapasitet. Det er derfor små fortjenestemuligheter for nye aktører som ønsker å etablere seg ved å investere i ny kapasitet. En alternativ måte å etablere seg på i dette leddet vil være leieslaktning, dvs. at man kjøper slaktetjenesten fra en aktør som har eget slakteri.

I tillegg til kapital, må man for å etablere seg i dette leddet inngå avtale med et tilstrekkelig antall primærprodusenter. Erfaringen viser at dette er relativt enkelt dersom man tilbyr produsentene konkurransedyktige betingelser. Eksisterende leveransekontrakter mellom bønder og slakterier har normalt korte oppsigelsesfrister.

Det har ikke vært noen vesentlige etableringer av nye slakterier i Norge de siste tre årene."⁷⁸

- (185) Fatland skriver i brev til Konkurransetilsynet følgende om å etablere seg på slakteriledet; " [REDACTED] " ⁷⁹
- (186) Skjærebedrifter vil potensielt kunne etablere seg på slakteriledet. Det finnes i dagens marked skjærebedrifter som har et betydelig råvarebehov. Råvarebehovet dekker de dels gjennom kjøp fra Nortura med utgangspunkt i forsyningsplikten, noe kjøp fra andre slakterier samt import. Etablering av egen slakting vil kunne gi slike skjærebedrifter større sikkerhet for råvareleveranser. Skjærebedriftene vil imidlertid møte de samme etableringshindringene som nevnt over.
- (187) Konkurransetilsynet kan heller ikke se at Primas etablering og vekst viser at etableringsmulighetene er gode. Prima har hatt god vekst, økt sine markedsandeler og har vært den aktøren som prosentvis har hatt den raskeste veksten. Selv 15 år etter sin etablering har imidlertid selskapet fortsatt [REDACTED]
- (188) På bakgrunn av ovennevnte er Konkurransetilsynet av den oppfatning at det foreligger betydelige etableringshindringer knyttet til å etablere et nytt slakteri, og at det vil ta lang tid å bygge opp en slakterivirksomhet av betydelig omfang. Den potensielle konkurransen fra skjærebedrifter er begrenset.

6.3.1.4 Kjøpermakt

- (189) Kjøpermakt kan motvirke muligheten én eller flere aktører har til å utøve markedsrett. Med kjøpermakt menes at en kjøper, på grunn av sin posisjon i markedet og den kommersielle betydningen kjøperen har for leverandøren, kan motvirke at en leverandør øker prisene, senker kvaliteten på varen eller tjenesten, eller på annen måte leverer til dårligere betingelser for kjøperen. Kjøpermakt kan blant annet gi seg utslag i at kunden truer med å bytte leverandør eller starte egen slakterivirksomhet.
- (190) Kjøpermakt får betydning når en kjøper innen rimelig tid har mulighet til å bytte til en annen leverandør eller har mulighet til å få potensielle leverandører til å etablere seg i markedet. Muligheten til å utøve kjøpermakt er blant annet avhengig av kundenes størrelse og markedsposisjon i forhold til leverandørene, og hvor avhengig leverandørene er av kundene som avsetningskanal.
- (191) Det følger av praksis fra Kommisjonen⁸⁰ og Konkurransetilsynet⁸¹ at hvor en foretakssammenslutning ellers ville medføre en vesentlig begrensning av konkurransen mellom leverandører i et gitt marked, vil foretakssammenslutningen kunne klareres på grunnlag av kjøpermakten til kundene i dette markedet. Kjøpermakt av denne type vil kunne ta flere former, og analysen må i hvert tilfelle etablere hvordan kjøpermakten vil kunne virke disiplinerende i en slik grad at man unngår begrensninger i konkurransen som kan oppstå uten kjøpermakten.
- (192) Etterspørselssiden i markedet for omsetning av helt slakt består både av vertikalt integrerte aktører og noen spesialiserte skjærebedrifter. De spesialiserte skjærebedriftene kjøper i hovedsak helt slakt fra Nortura gjennom forsyningsplikten. I tillegg importerer disse aktørene noe slakt. Etter Konkurransetilsynets vurdering har disse bedriftene begrenset kjøpermakt overfor Nortura. De fleste vertikalt integrerte aktørene har egen skjærevirksomhet som skjærer det meste av produksjonen av helt slakt, for deretter å selge skåret vare videre til industrien.
- (193) Etter Konkurransetilsynets vurdering foreligger det ikke kjøpermakt av betydning.

6.3.1.4.1 Oppsummering

⁷⁸ Jf. meldingen punkt 6.6.5.

⁷⁹ Jf. brev 27. mai 2014 fra Fatland.

⁸⁰ Jf. Case IV/M.1225 Enso/Stora [1999] paragraf 91.

⁸¹ Jf. Konkurransetilsynets vedtak V2005-11 National-Oilwell/Varco punkt 4.3.2.

- (194) Markedet for helt slakt er konsentrert før foretakssammenslutningen. Konkurransetilsynet har funnet at Prima, Fatland og Furuseth i en viss grad har responsmuligheter overfor Nortura, mens de øvrige aktørenes responsmuligheter er begrensede. Det er høye etableringshindringer og begrenset potensiell konkurranse. Det foreligger ikke kjøpermakt av betydning.
- (195) Etter en samlet vurdering finner Konkurransetilsynet at konkurransen er vesentlig begrenset før foretakssammenslutningen.

6.3.2 Konkurransesituasjonen etter foretakssammenslutningen

- (196) Foretakssammenslutningen fører til at Nortura på varig basis overtar kontrollen over virksomheten i Prima Slakt. Etter oppkjøpet vil Nortura øke sin markedsandel i markedet for omsetning av helt slakt fra ■ til ■ prosent. HHI vil som en følge av transaksjonen øke fra 4 768 til ■■■■■. Markedet vil således bli ytterligere konsentrert.
- (197) Konkurrentenes responsmuligheter endres ved at Prima ikke lenger vil være en konkurrerende aktør i markedet for helt slakt. Gjennom foretakssammenslutningen overtar Nortura kontroll over en nær konkurrent i markedet for helt slakt. Dette innebærer at konkurranstrykket reduseres ved at Prima ikke lenger vil ha responsmuligheter overfor Nortura i dette markedet.
- (198) Etter Konkurransetilsynets vurdering vil responsmulighetene til de øvrige konkurrentene til Nortura i liten grad endre seg som følge av foretakssammenslutningen. Fatland og Furuseth vil fortsatt ha noen grad av responsmuligheter overfor Nortura, mens de øvrige konkurrentene vil ha begrensede responsmuligheter.
- (199) Konkurransetilsynet kan ikke se at foretakssammenslutningen vil påvirke etableringshindringene eller potensiell konkurranse i nevneverdig grad. Det vil fortsatt være høye etableringshindringer og begrenset potensiell konkurranse.
- (200) Det vil fortsatt ikke foreligge kjøpermakt som i tilstrekkelig grad vil hindre utnyttelse av markedsrett.
- (201) På denne bakgrunn legger Konkurransetilsynet til grunn at foretakssammenslutningen kan forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen i markedet for helt slakt.

6.4 Markedet for omsetning av stykket/skåret kjøtt av storfe

6.4.1 Konkurransesituasjonen før foretakssammenslutningen

6.4.1.1 Antall aktører, markedsandeler og konsentrasjon

- (202) I 2013 ble det slaktet 83 500 tonn storfe i Norge.⁸² Det ble importert 8 802 tonn og eksportert 7 tonn helt slakt av storfe.⁸³ I tillegg ble markedsreguleringslageret økt med 2 177 tonn helt slakt.⁸⁴ Totalt i det norske markedet ble det i 2013 benyttet 90 118 tonn helt slakt av storfe.
- (203) Konkurransetilsynet har i tillegg til å beregne markedsandeler for partene, hentet inn informasjon om volum og beregnet markedsandeler for Fatland, Aasheim Kjøtt, Axel Andersen, Grilstad og Furuseth. Differansen mellom det samlede volumet fra de nevnte aktørene og totalvolumet som fremkommer i avsnitt (202), er lagt inn i tabellen under i samlest post som "øvrige". Kategorien øvrige omfatter en rekke bedrifter som er aktive på skjærelleddet og som har begrensede markedsandeler. Dette gjelder blant annet Nordfjord Kjøtt AS, Johs Jacobsen Kjøtt AS, Meråker Kjøtt AS, Kløverkjøtt AS, Trondheim Slaktehus AS og Smedstuen Gård.⁸⁵
- (204) Tabell 2 nedenfor viser antall tonn og markedsandeler fordelt på aktørene i markedet for stykket/skåret kjøtt av storfe.⁸⁶

⁸² Jf. Statens landbruksforvaltning (2014). *Markedsrapport 2013. Pris- og markedsvurderinger for sentrale landbruksvarer*. Rapport-nr.: 7/2014, side 40.

⁸³ Informasjon om import og eksport er en bearbeiding av Statistisk Sentralbyrås (SSB) utenrikshandelsstatistikk.

⁸⁴ Jf. brev 7. juli 2014 fra Arntzen de Besche Advokatfirma AS vedlegg 1.

⁸⁵ Jf. brev 25. september 2014 fra Arntzen de Besche Advokatfirma vedlegg 2.

⁸⁶ Konkurransetilsynet beregner markedsandeler basert på volum i dette markedet, fordi aktørene i markedet tilsynelatende har bedre tilgang til volumtall enn omsetningstall, og fordi anslag for verdien av konsernintern omsetning er usikre.

Tabell 2 Volum skjæremengder og markedsandel for aktørene i det nasjonale markedet for stykket/skåret kjøtt av storfe

Storfe		
	Tonn	Markedsandeler
Nortura	87	
	88	
	89	
	90	
	91	
	92	
	93	
	94	
TOTALT	90 118	100,0 %

- (205) Det fremgår av Tabell 2 at Nortura er den klart største aktøren i markedet for stykket/skåret storfe med ■ prosent markedsandel. Prima har ■ prosent markedsandel. Norturas markedsandel er ■ høyere enn Fatlands markedsandel, ■. Aasheim Kjøtt, Axel Andersen, Prima, Grilstad og Furuseth er ■ aktører på markedet med omsetning mellom ■ og ■ tonn årlig. I tillegg kommer en rekke mindre bedrifter.
- (206) HHI basert på omsetning er på 2 622, som indikerer at markedet har høy konsentrasjon.⁹⁵ For betydningen av HHI-verdier vises det til avsnitt (156).
- (207) I det følgende vurderes betydningen av konkurrentenes responsmuligheter, etableringsbarrierer, potensiell konkurranse samt kjøpermakt i markedet for omsetning av stykket/skåret kjøtt av storfe.

6.4.1.2 Konkurrentenes responsmuligheter

6.4.1.2.1 Konkurransypress mellom partene

- (208) Nortura er den klart største aktøren i markedet for stykket/skåret kjøtt av storfe. Selskapet driver nedskjæring i en lang rekke produksjonslokaler i forskjellige deler av landet og har en betydelig samlet produksjonskapasitet. Nortura er vertikalt integrert gjennom hele verdikjeden frem til salg til storhusholdning/dagligvare, noe som blant annet sikrer Nortura råvaretilgang. Det meste av produksjonen til Nortura foredler selskapet selv, men Nortura selger også betydelige kvantum til foredlingsindustrien.
- (209) Nortura er markedsregulator for kjøtt i Norge. Markedsregulatorrollen innebærer, som nevnt i punkt 4.1, blant annet at Nortura har en forsyningsplikt for helt slakt til andre aktører i

⁸⁷ Jf. ■.

⁸⁸ Jf. ■.

⁸⁹ Jf. ■.

⁹⁰ Jf. ■.

⁹¹ Jf. ■.

⁹² Jf. ■.

⁹³ Jf. ■.

⁹⁴ Total slaktemengde fordelt på dyreslag er hentet fra rapporten "Markedsrapport 2013", Statens landbruksforvaltning (2014). Volum importert og eksportert av hele slakt fordelt på dyreslag er funnet i Statistisk Sentralbyrå Statistikkbank. Nortura har i brev 7. juli 2014 oppgitt endringen i markedsreguleringslager for helt slakt. Summen av dette blir de totale skjæremengdene i markedet. I kategorien "øvrige" ligger differansen mellom totalvolum og det volum som fremkommer av informasjonen som tilsynet har hentet inn om aktørene volum.

⁹⁵ Beregningen av HHI omfatter ikke aktører i kategorien "øvrige" og konsentrasjonsgraden i markedet vil derfor være noe undervurdert.

markedet. I storfemarkedet har det over tid vært en underskuddssituasjon store deler av året der tollsatsene er nedsatt.⁹⁶ En underskuddssituasjon innebærer at det vil være begrensninger på helt slakt av storfe levert fra Nortura som markedsregulator.

- (210) Prima er vertikalt integrert frem til og med nedskjæringsleddet. Prima er en stor leverandør av stykket/skåret kjøtt av storfe til foredlingsindustrien, og ■ prosent av Primas produksjon omsettes til denne industrien.
- (211) Industribedrifter som ikke er etablert på slakte- og skjæreleddet er avhengig av å få kjøpt stykket/skåret kjøtt av storfe til konkurransedyktige betingelser for å ha muligheter til å konkurrere effektivt med de vertikalt integrerte kjøttforedlingsbedriftene. De rene industribedriftene er således avhengige av at det er fungerende konkurranse om leveranser av stykket/skåret kjøtt av storfe til industrien.
- (212) En lang rekke foredlingsbedrifter kjøper ■ storfe fra Prima. Prima er ■ er derfor en viktig leverandør for mange foredlingsbedrifter.⁹⁷
■⁹⁸
- (213) Prima har de siste ti årene vokst kraftig. Selskapet har økt omsetningen fra 191 millioner kroner i 2003 til 1 013 millioner kroner i 2012. ■
- (214) Primas slakteri og skjærevirksomhet ligger strategisk gunstig til i et sentralt landbruksområde, noe som gir selskapet muligheter for ytterligere vekst. Dersom selskapet har behov for ytterligere volum kan selskapet søke å trekke til seg storfeprodusenter på Sør-Vestlandet.
- (215) Prima har ekspansjonsmuligheter, men disse vil være avhengig av tilstrekkelig og egnet råvaretilgang. På kort sikt vil det være vanskelig for Prima å skaffe til veie mer slakt gjennom å knytte til seg flere bønder, da det å inngå avtale med nye bønder vil være en tidkrevende prosess, samtidig som en økning i egen slaktemengde kan medføre reduserte leveranser fra Nortura i en underskuddssituasjon. I en underskuddssituasjon i markedet for storfe i Norge vil det også være vanskelig å ekspandere ved å kjøpe ytterligere slakt fra Nortura. Det betyr at på kort sikt er import av helt slakt den mest nærliggende muligheten til ekspansjon.
- (216) Importandelen av helt slakt av storfe var som nevnt ca. 11 prosent i 2013. Importordningenes formål er at alt norsk kjøtt skal ha avsetning, og at importert kjøtt skal være et supplement i situasjoner der det er underskudd på norsk vare. Av den grunn kan en bedrift som har satsset på hovedsakelig importerte råvarer stå i fare for å få avskåret sin varetilførsel dersom markedet går fra en underskuddssituasjon til balanse/overskudd. Det vil også være en usikkerhet knyttet til tollsatsene ved at de kan variere i løpet av året. Etter Konkurransetilsynets oppfatning vil mange konsumenter kunne ha en oppfatning av at norsk kjøtt er av bedre kvalitet. Dette vil også kunne ha betydning for etterspørselen til aktørene i foredlingsindustrien.
- (217) Etter Konkurransetilsynets samlede vurdering utøver Prima et konkurranstrykk overfor leverandører av stykket/skåret kjøtt av storfe til den eksterne foredlingsindustrien og er en nær konkurrent til Nortura i markedet for stykket/skåret kjøtt av storfe. Prima utøver også et konkurranstrykk mot Nortura indirekte gjennom at Primas tilstedeværelse bidrar til å sikre foredlingsindustrien konkurransedyktige betingelser på stykket/skåret kjøtt, noe som muliggjør at foredlingsindustrien kan konkurrere effektivt med Nortura og andre vertikalt integrerte kjøttforedlingsbedrifter. Det er imidlertid begrensninger i Primas muligheter for å ekspandere.
- (218) Etter Konkurransetilsynets vurdering har Prima i noen grad responsmuligheter før foretakssammenslutningen.

⁹⁶ Jf. blant annet Landbruksdirektoratets dokument *Generelle tollnedsettelse 2012*.

⁹⁷ Jf. ■

⁹⁸ Jf. ■

6.4.1.2.2 Konkurransepress fra andre skjærebedrifter

- (219) Fatland er en vertikalt integrert aktør til og med foredlingsleddet. [REDACTED]
[REDACTED]
Fatland oppga i hørings svar at de antar at de på skjæreleddet kan øke omsetningen [REDACTED]
[REDACTED] Samtidig uttaler Fatland at man må ha kontroll på råvaretilgangen for å drive skjærevirksomhet. Fatland viser også til at import er prioritert etter norsk råvare.⁹⁹
- (220) På samme måte som Prima vil Fatland etter Konkurransetilsynets oppfatning kunne utøve et konkurransepress på andre aktører som omsetter stykket/skåret kjøtt av storfe til den eksterne foredlingsindustrien. [REDACTED]
[REDACTED] Incentivene til å levere til denne industrien kan være svakere for Fatland siden de også er en konkurrent på dette leddet. Fatland har ekspansjonsmuligheter, men disse vil være avhengige av tilstrekkelig og egnet råvaretilgang. I en underskuddssituasjon vil ekspansjon og økt råvaretilgang normalt måtte skje ved inngåelse av avtaler med flere bønder eller ved import.
- (221) Etter Konkurransetilsynets vurdering har Fatland i noen grad responsmuligheter før foretakssammenslutningen.
- (222) Aasheim Kjøtt er en [REDACTED] skjærebedrift som dekker sitt råvarebehov gjennom [REDACTED]
[REDACTED].¹⁰⁰ Aasheim Kjøtt har [REDACTED]
[REDACTED].¹⁰¹ Aasheim Kjøtt viser til at de [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]¹⁰²
- (223) Konkurransetilsynet vurderer etter dette at Aasheim Kjøtt har begrensede responsmuligheter.
- (224) Axel Andersen er en annen [REDACTED] nedskjæringsbedrift som ikke er direkte knyttet til eget slakteri. Selskapet har et deleierskap i Slaktehuset Eidsmo Dullum AS.¹⁰³ [REDACTED]
[REDACTED]. Råvarebehovet dekkes gjennom [REDACTED]
[REDACTED] Selskapet selger [REDACTED]
[REDACTED] Axel Andersen opplyser at de [REDACTED]
[REDACTED] Axel Andersen opplyser videre at de ikke regner importert kjøtt som likeverdig med norsk kjøtt. [REDACTED]
[REDACTED]¹⁰⁴
- (225) Konkurransetilsynet vurderer etter dette at Axel Andersen har begrensede responsmuligheter.
- (226) Grilstad er en vertikalt integrert kjøttforedlingsbedrift med [REDACTED] leieslaktavtale med Nortura. Selskapet har egen skjærevirksomhet og dekker råvarebehovet gjennom tilknyttede produsenter, samt [REDACTED]
[REDACTED].¹⁰⁵
- (227) Konkurransetilsynet vurderer etter dette at Grilstad har begrensede responsmuligheter.
- (228) Furuseth er en vertikalt integrert kjøttforedlingsbedrift med virksomhet innen slakting, skjæring og konsumentpakking av ferskt kjøtt. [REDACTED]

⁹⁹ Jf. brev 27. mai fra Fatland.

¹⁰⁰ Jf. brev 28. mai 2014 fra Aasheim Kjøtt og møtereferat 6. august 2014 etter møte med Aasheim Kjøtt.

¹⁰¹ Jf. møtereferat 6. august 2014 etter møte med Aasheim Kjøtt.

¹⁰² Jf. brev 28. mai 2014 fra Aasheim Kjøtt.

¹⁰³ Axel Andersen eier 50 prosent av Slaktehuset Eidsmo Dullum AS. http://www.slakthuset.no/fakta_167.html

¹⁰⁴ Jf. brev 26. mai 2014 fra Axel Andersen og møtereferat 1. juli 2014 etter møte med Axel Andersen.

¹⁰⁵ Jf. brev 26. mai 2014 fra fra Grilstad og møtereferat 23. mai 2014 etter møte med Grilstad.

- (229) Konkurransetilsynet vurderer etter dette at Furuseth har begrensede responsmuligheter.
- (230) Det finnes også en rekke andre mindre aktører i markedet for omsetning av stykket/skåret kjøtt av storfe. Konkurransetilsynet vurderer at disse har begrensede responsmuligheter.
- (231) Partene anfører i tilsvaret at Konkurransetilsynet har lagt liten vekt på mulighetene for kapasitetsutvidelser hos eksisterende aktører, både med hensyn til slakting og skjæring.¹⁰⁷ Konkurransetilsynet er ikke enig i dette. Som det fremgår av høringssvarene, gjengitt ovenfor, begrenses aktørenes potensiale for kapasitetsutvidelse betydelig av at det er mangel på råvarer.

6.4.1.2.3 Oppsummering

- (232) Konkurransetilsynet legger etter dette til grunn at Prima og Fatland i noen grad har responsmuligheter, mens responsmulighetene for de øvrige konkurrentene i markedet er begrensede.

6.4.1.3 Etableringshindringer og potensiell konkurranse

- (233) En ny aktør på skjæreleddet må, før drift kan starte opp, blant annet skaffe seg et egnet produksjonslokale, det nødvendige produksjonsutstyret, kvalifisert arbeidskraft, tilgang til råvarer og en kundeportefølje.
- (234) Konkurransetilsynet legger til grunn at etablering av en skjærebedrift samlet sett vil innebære betydelige investeringer, hvorav en del vil være irreversible. En aktør som vurderer å etablere seg vil derfor måtte ha en langsiktig tidshorison på investeringen.
- (235) Partene anfører i tilsvaret at det er gode etablerings- og ekspansjonsmuligheter i den norske nedskjæringsindustrien, og at investeringskostnadene ved å starte opp vil være lavere sett i lys av den overkapasiteten som har vært i disse markedene og de rasjonaliseringer som er foretatt. Videre hevder partene at det vil være mulig å etablere seg gjennom leieskjæring da eksisterende markedsaktører har god produksjonskapasitet på sine anlegg.
- (236) Partene anfører videre at det er mulig å foreta etablering av nedskjæringsvirksomhet selv om det er underskudd av norsk råvare i markedet, da de nye aktørene vil være sikret gjennom forsyningsplikten. Partene viser i denne sammenheng til forskrift om markedsregulering hvor det fremgår at "*henvendelser om leveranser fra nystartede produksjonsbedrifter skal i den grad de ikke er urimelige, imøtekommes*". I møte med Konkurransetilsynet orienterte Nortura om at leveringsplikten til nye aktører innebærer at aktøren og Nortura sammen vurderer hva som er rimelig leveranse for den nye aktøren. Videre fremkom det på møtet at enkelte aktører har fått økt sine leveranser i en underskuddssituasjon, men at dette kun skjer i særskilte situasjoner.¹⁰⁸
- (237) Konkurransetilsynet finner at tilgang på råvarer utgjør en betydelig etableringshindring. For aktører som ikke allerede er til stede på slakterileddet, og som heller ikke har avtaler med egne produsenter, vil det være krevende å få tak i nok helt slakt av storfe i en underskuddssituasjon. Slik reglene om forsyningsplikten er utformet og blir praktisert vil en ny aktør i markedet måtte bygge opp rettigheter til helt slakt fra Nortura gjennom forsyningsplikten over tid. Det resterende råvarebehovet vil måtte dekkes gjennom kjøp av helt slakt fra andre slakterier, gjennom import eller ved etablering av eget slakteri. Kjøp fra andre slakterier vil være krevende, spesielt i et underskuddsmarked. Importert storfekjøtt vil, som nevnt under punkt 5.3.2.1, i utgangspunktet være et supplement til norsk storfekjøtt og utgjøre en usikker råvaretilgang. Å skaffe helt slakt gjennom etablering av eget slakteri, herunder etablere avtaler med primærprodusenter om leveranse av slakteklare dyr, vil være svært tid- og ressurskrevende, jf. punkt 6.3.1.3.
- (238) Etter Konkurransetilsynets vurdering vil en aktør som vurderer å etablere seg i markedet for stykket/skåret kjøtt av storfe basert på leieskjæring, ikke utøve et tilstrekkelig

¹⁰⁶ Jf. brev 26. mai 2014 fra Furuseth.

¹⁰⁷ Jf. tilsvaret side 16.

¹⁰⁸ Jf. møtereferat 24. september etter møte med Nortura 23. september 2014.

konkurransetrykk til å disiplinere etablerte aktører i markedet. En slik aktør vil møte samme begrensninger i råvaretilgang som redegjort for ovenfor og vil være avhengig av andre aktører for å endre produksjonen.

- (239) Nortura viser til at Trondheim Slaktehus og Kløverkjøtt AS ("Kløverkjøtt") etablerte seg i 2010, samt at Rendalsmat startet skjæring høsten 2014.¹⁰⁹ [REDACTED]
- [REDACTED]¹¹⁰ Selv etter flere år i markedet [REDACTED] Norturas henvisning til nyetableringene er derfor etter Konkurransetilsynets oppfatning ikke tilstrekkelig til å legge til grunn at det er gode etableringsmuligheter i markedet. Det vises videre til at partene i meldingen har argumentert for at "[m]arkedene for stykket/skåret vare er et mettet marked uten vesentlig vekst, og i en bransje som til dels er preget av overkapasitet. Det er derfor lave fortjenestemuligheter for nye aktører ved å investere i ny kapasitet og etablere seg, selv om det rent teknisk er etableringsmuligheter."¹¹¹
- (240) Partene anfører i tilsvaret at tilgang på kunder ikke er en merkbar etableringshindring. Dette begrunnes med at det er en rekke foredlingsbedrifter av ulikt slag som har behov for råstoff til sin produksjon, og ikke slik at en leverandør må levere til en av få etterspørere.
- (241) Konkurransetilsynet anser at tilgang til kunder ikke alene vil utgjøre en vesentlig etableringshindring. Sammen med de andre etableringshindringene som er påpekt ovenfor vil tilgangen til kunder likevel ha en betydning. En aktør som vurderer å etablere seg vil måtte ha kontrakter med foredlingsbedrifter som sikrer leveranser av et betydelig volum for å kunne bli en aktør med konkurransetrykk i markedet for stykket/skåret kjøtt av storfe.
- (242) Informasjon fra de øvrige nedskjæringsbedriftene underbygger at det er høye etableringshindringer.¹¹² Konkurrentene peker på at etablering er tid- og kapitalkrevende, at det er utfordringer med råvaretilgang, at det er overkapasitet og lav inntjening, samt at det er vanskelig å opparbeide seg kundegrunnlag.
- (243) [REDACTED] av foredlingsbedriftene som Konkurransetilsynet har vært i kontakt med uttrykker at de har planer om å etablere seg på nedskjæringsleddet.¹¹³ Noen av aktørene har sett på mulighetene til å etablere seg, men har likevel valgt å ikke gjøre dette.¹¹⁴ Aktører på foredlingsleddet uttrykker at de opplever at foredlingsindustrien blir mer spesialisert og at de vil konsentrere seg om kjernevirksomheten.¹¹⁵ Det blir også uttrykt at det trengs et visst volum for å oppnå effektiv drift.¹¹⁶ Et stort volum vil for flere foredlingsbedrifter bety at de må gjøre avtaler med eksterne kunder for å få avsetning på det kjøttet de selv ikke har behov for i sin egen foredling.
- (244) På bakgrunn av ovennevnte er Konkurransetilsynet av den oppfatning at det er høye etableringshindringer og begrenset potensiell konkurranse i markedet for stykket/skåret kjøtt av storfe.

6.4.1.4 Kjøpermakt

- (245) Etterspørselssiden i markedet for stykket/skåret kjøtt av storfe består av en lang rekke foredlingsbedrifter av varierende størrelse og med varierende grad av kjøpermakt.
- (246) Større foredlingsbedrifter som eksempelvis Orkla ASA og Grilstad vil kunne ha en viss grad av kjøpermakt, særlig overfor mindre aktører. Kjøpermakten til større foredlingsbedrifter vil begrenses av at det er få aktører og høy markedskonsentrasjon i markedet for salg av skåret/stykket kjøtt av storfe. I tillegg vil kjøpermakten begrenses av at

¹⁰⁹ Jf. brev 7. juli 2014 fra Arntzen de Besche Advokatfirma AS.

¹¹⁰ Jf. brev 25. september 2014 fra Arntzen de Besche Advokatfirma AS, vedlegg 2.

¹¹¹ Jf. meldingen punkt 6.8.7.

¹¹² Jf. [REDACTED]

¹¹³ Jf. [REDACTED]

¹¹⁴ Jf. [REDACTED]

¹¹⁵ Jf. [REDACTED]

¹¹⁶ Jf. [REDACTED]

nedskjæringsbedriftenes responsmuligheter blant annet begrenses av tilgang på råvarer. For et stort antall mindre foredlingsbedrifter vil det i liten grad være mulig å utøve kjøpermak.

- (247) Egenetablering fra foredlingsbedriftene fremstår etter Konkurransetilsynets oppfatning som lite sannsynlig. Foredlingsbedriftene er ofte spesialisert slik at de kun etterspør enkelte stykningsdeler. En egenetablering på skjæreleddet vil medføre at foredlingsbedriften må finne avsetning for resten av dyret. En egenetablering på skjæreleddet vil derfor kreve en mer omfattende etablering enn kun nedskjæring av produkter de selv har behov for. I tillegg vil foredlingsbedriftene møte tilsvarende etableringshindringer som vist i punkt 6.4.1.3.
- (248) Partene anfører i tilsvaret at Konkurransetilsynet bare har gjort en isolert bedømmelse av kjøpermak hos Primas industrikunder. Etter partenes oppfatning vil enhver analyse av kjøpermak i kjøttindustrien som ikke vurderer dagligvarekjedenes kjøpermak være mangelfull og ufullstendig. [REDACTED]
- (249) Dagligvarehandelen preges av få og store aktører som hver for seg er store kunder av kjøttleverandørene. Leveranseavtaler med hver av dagligvarekjedene vil således være av betydning for kjøttleverandørene, og dagligvarekjedene kan derfor ha betydelig kjøpermak. Dagligvarekjedenes markedsandeler er forholdsvis ulike, og kjøpermakten til hver av dagligvarekjedene vil kunne variere. Kjøpermakten vil begrenses av hvor gode reelle alternativer det finnes for leveranser av kjøtt. Markedsreguleringsystemet kombinert med tollvernet samt begrensninger i norske konkurrenters tilgang til slakteklare dyr medfører klare begrensninger i hvor store volum av foredlede kjøttvarer Norturas konkurrenter kan levere.
- (250) Basert på ovennevnte er det Konkurransetilsynets vurdering at det ikke foreligger kjøpermak som i tilstrekkelig grad vil hindre utnyttelse av en eventuell markedsmak.

6.4.1.4.1 Oppsummering

- (251) Markedet for omsetning av stykket/skåret kjøtt av storfe er konsentrert før foretakssammenslutningen. Konkurransetilsynet har funnet at Prima og Fatland i noen grad har responsmuligheter overfor Nortura, mens de øvrige aktørenes responsmuligheter er begrensede. Det er høye etableringshindringer og begrenset potensiell konkurranse. Det foreligger ikke kjøpermak av betydning.
- (252) Konkurransetilsynet finner at det ikke er nødvendig å ta stilling til om konkurransen er vesentlig begrenset før foretakssammenslutningen, da sammenslutningen uansett kan føre til en vesentlig begrensning av konkurransen.

6.4.2 Konkurransesituasjonen etter foretakssammenslutningen

- (253) Prima er før ervervet en av de nærmeste konkurrentene til Nortura i dette markedet. Foretakssammenslutningen fører til at Nortura på varig basis overtar kontrollen av Primas nedskjæringsvirksomhet. Den samlede markedsandelen til partene er [REDACTED] i markedet for stykket/skåret kjøtt av storfe i Norge. Det vil imidlertid være usikkerhet knyttet til hvorvidt Nortura vil skjære hele slaktemengden til Prima etter foretakssammenslutningen.
- (254) [REDACTED], jf. avsnitt (196). Dette medfører at Prima Kjøtt vil ha en betydelig reduksjon i volumet av helt slakt av storfe sammenlignet med situasjonen før foretakssammenslutningen. Prima Kjøtt beholder nåværende rettigheter knyttet til forsyningsplikten, samt selskapets kundeavtaler og rettigheter til merkevare. Prima Kjøtt vil fremdeles kunne motta helt slakt av storfe fra Helgeland Samvirkeslakteri, samt benytte seg av import.
- (255) Prima vil etter foretakssammenslutningen ha en betydelig reduksjon i tilgangen på råvare ved at Nortura som nevnt overtar Prima Slakt. Prima vil heller ikke ha egen skjærevirksomhet, og vil derfor være avhengig av leieskjæring. Reduksjonen i tilgangen på råvare, samt det at Prima ikke lenger har kontroll over slakte- og skjærevirksomheten på Kviamarka, innebærer etter Konkurransetilsynets oppfatning at Prima ikke lenger vil være en aktør som utøver

konkurranserepress av betydning på Nortura. Prima vil derfor ha begrensede responsmuligheter overfor Nortura etter foretakssammenslutningen.

- (256) Etter Konkurransetilsynets vurdering vil responsmulighetene til de øvrige konkurrentene til Nortura i liten grad endre seg som følge av foretakssammenslutningen. Fatland vil fortsatt ha noen grad av responsmuligheter overfor Nortura, mens de øvrige konkurrentene vil ha begrensede responsmuligheter.
- (257) Konkurransetilsynet kan ikke se at foretakssammenslutningen vil påvirke etableringshindringene eller potensiell konkurranse i nevneverdig grad. Det vil fortsatt være høye etableringshindringer og begrenset potensiell konkurranse.
- (258) Det vil ikke foreligge kjøpermakt som i tilstrekkelig grad vil hindre utnyttelse av en eventuell markedsrett.
- (259) På denne bakgrunn legger Konkurransetilsynet til grunn at foretakssammenslutningen kan føre til en vesentlig begrensning av konkurransen i markedet for stykket/skåret kjøtt av småfe.

6.5 Markedet for omsetning av stykket/skåret kjøtt av småfe

6.5.1 Konkurransesituasjonen før foretakssammenslutningen

6.5.1.1 Antall aktører, markedsandeler og konsentrasjon

- (260) I 2013 ble det slaktet 23 500 tonn småfe i Norge.¹¹⁷ Det ble importert 2 686 tonn og eksportert 55 tonn.¹¹⁸ Totalt i det norske markedet ble det i 2013 benyttet 26 131 tonn helt slakt av småfe.
- (261) Konkurransetilsynet har i tillegg til å beregne markedsandeler for partene, hentet inn informasjon om volum og beregnet markedsandeler for partenes konkurrenter. Kategorien "øvrige" omfatter en rekke bedrifter som er aktive på skjæreleddet og som har begrensede markedsandeler. Dette gjelder blant annet [redacted]¹¹⁹, [redacted]¹²⁰, [redacted]¹²¹, [redacted]¹²², [redacted]¹²³ og [redacted]¹²⁴. Ingen av aktørene i kategorien "øvrige" vil etter Konkurransetilsynets vurdering alene ha noen markedsandel av betydning.¹²⁵
- (262) Tabell 3 nedenfor viser antall tonn og markedsandeler fordelt på aktørene i markedet for stykket/skåret kjøtt av småfe.¹²⁶

Tabell 3 Volum skjæremengde og markedsandeler for aktører i det nasjonale markedet for stykket/skåret kjøtt av småfe

Småfe		
	Tonn ¹²⁷	Markedsandeler
[redacted]	[redacted]	[redacted]
[redacted]	[redacted]	[redacted]

¹¹⁷ Statens landbruksforvaltning (2014). *Markedsrapport 2013. Pris- og markedsvurderinger for sentrale landbruksvarer*. Rapport-nr.: 7/2014, side 40.

¹¹⁸ Informasjon om import og eksport er en bearbeiding av Statistisk Sentralbyrås (SSB) utenrikshandelsstatistikk.

¹¹⁹ Jf. [redacted]

¹²⁰ Jf. [redacted]

¹²¹ Jf. [redacted]

¹²² Jf. [redacted]

¹²³ Jf. [redacted]

¹²⁴ Jf. [redacted]

¹²⁵ Basert på informasjon om import, leveranser av helt slakt fra Nortura, samt tall for omsetning og volum fra enkelte av aktørene, er det Konkurransetilsynets oppfatning at samtlige aktører i kategorien "øvrige" vil ha lave markedsandeler.

¹²⁶ Konkurransetilsynet beregner markedsandeler basert på volum i dette markedet, fordi aktørene i markedet tilsynelatende har bedre tilgang til volumtall enn omsetningstall, og fordi anslag for verdien av konsernintern omsetning er usikre.

¹²⁷ Se fotnoter til Tabell 2.

[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]
[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]
[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]
TOTALT	26 131	100,0 %

(263) Det fremgår av Tabell 3 at Nortura er den største aktøren med [REDACTED] prosent markedsandel, [REDACTED]. HHI basert på volum er 2 148, hvilket indikerer at markedet har høy konsentrasjon.¹²⁸ For betydningen av HHI-verdier vises det til avsnitt (156).

(264) I det følgende vurderes betydningen av konkurrentenes responsmuligheter, etableringsbarrierer, potensiell konkurranse samt kjøpermak i markedet for omsetning av stykket/skåret kjøtt av småfe.

6.5.1.2 Konkurrentenes responsmuligheter

6.5.1.2.1 Konkurransetrykk mellom partene

(265) Nortura er den klart største aktøren i markedet for stykket/skåret kjøtt av småfe. Foretaket er vertikalt integrert gjennom hele verdikjeden frem til og med salg til storhusholdning/dagligvare, noe som blant annet sikrer Nortura råvaretilgang. Nortura foredler det meste av sin produksjon selv, men selger likevel betydelige kvantum til foredlingsindustrien. Selskapet har en betydelig produksjonskapasitet.

(266) Nortura har som markedsregulator forsyningssplikt for helt slakt av småfe.¹²⁹ I markedet for stykket/skåret kjøtt av småfe har det over tid vært en underskuddssituasjon store deler av året, der tollsatsene er nedsatt.¹³⁰ Underskuddssituasjonen innebærer at det vil være begrensninger på hvor store mengder helt slakt som leveres fra Nortura som markedsregulator.

(267) [REDACTED]

(268) Industribedrifter som ikke er etablert på slakte- og skjæreleddet er avhengig av å få kjøpt stykket/skåret kjøtt av småfe til konkurransedyktige betingelser. Prima er [REDACTED] er derfor en viktig leverandør for mange foredlingsbedrifter. En lang rekke foredlingsbedrifter [REDACTED] for stykket/skåret kjøtt av småfe fra Prima. [REDACTED]

¹³¹

(269) Konkurransetilsynet finner at Primas mulighet for ekspansjon er tilnærmet lik som for storfe hva gjelder produksjonslokaler, tilgang til leveranser av slakteklare dyr samt import av helt slakt. Det vises til punkt 6.4.1.2.1.

(270) Etter Konkurransetilsynets samlede vurdering utøver Prima et konkurransetrykk overfor leverandører av stykket/skåret kjøtt av småfe til den eksterne foredlingsindustrien, og selskapet er en nær konkurrent til Nortura i markedet for stykket/skåret kjøtt av småfe. Prima utøver også et indirekte konkurransetrykk mot Nortura gjennom at Primas tilstedeværelse bidrar til å sikre foredlingsindustrien konkurransedyktige betingelser på skåret/stykket kjøtt av småfe, noe som muliggjør at foredlingsindustrien kan konkurrere effektivt med Nortura og andre vertikalt integrerte kjøttforedlingsbedrifter. Tilgang på råvare begrenser imidlertid Primas muligheter for å ekspandere.

¹²⁸ Beregningen av HHI omfatter ikke aktører i kategorien "øvrige" og konsentrasjonsgraden i markedet vil derfor være undervurdert.

¹²⁹ Se punkt 4.1 for beskrivelse av forsyningssplikten.

¹³⁰ Jf. blant annet Statens Landbruksforvaltning (2013). Målprisrapport 2012-2013. Rapport nr. 17/2013 og Landbruksdirektoratet (2014). Målprisrapport 2013-2014. Rapport nr. 20/2014.

¹³¹ Jf. [REDACTED]

(271) Etter Konkurransetilsynets vurdering har Prima i noen grad responsmuligheter før foretakssammenslutningen

6.5.1.2.2 Konkurranserepress fra andre skjærebedrifter

(272) Aktørene og markedsstrukturen i markedet for stykket/skåret kjøtt av småfe er i stor grad de samme som i markedet for stykket/skåret kjøtt av storfe. Det vises til den generelle beskrivelsen av disse aktørene i punkt 6.4.1.2.2.

(273) Fatland er [redacted] konkurrenten til Nortura i markedet for stykket/skåret kjøtt av småfe. Selskapet får [redacted] prosent av sitt volum av helt slakt av småfe fra egenproduksjon, det resterende skaffes [redacted]. I høringssvar kommer det frem at Fatland [redacted]. Samtidig uttaler Fatland at man må ha kontroll på råvaretilgangen for å drive skjærevirksomhet. Fatland viser også til at import er prioritert etter norsk råvare.¹³²

(274) På samme måte som Prima vil Fatland etter Konkurransetilsynets oppfatning kunne utøve et konkurranserepress på aktører som omsetter stykket/skåret kjøtt av småfe til den eksterne foredlingsindustrien. [redacted]. Det vises for øvrig til vurderingen av Fatlands responsmuligheter i markedet for omsetning av stykket/skåret storfe i punkt 6.4.1.2.2.

(275) Etter Konkurransetilsynets vurdering har Fatland i noen grad responsmuligheter før foretakssammenslutningen.

(276) Furuseth oppgir i høringssvar at de skaffer [redacted] av selskapets virksomhet. [redacted] Småfe utgjør [redacted] av [redacted].¹³³

(277) Konkurransetilsynet vurderer etter dette at Furuseth har begrensede responsmuligheter.

(278) Det finnes også en rekke andre mindre aktører i markedet for stykket/skåret kjøtt av småfe. Konkurransetilsynet vurderer at disse har begrensede responsmuligheter. Aasheim Kjøtt opplyser i høringssvar at [redacted].¹³⁴

(279) Partenes anførsler i tilsvaret vedrørende responsmuligheter i markedet for stykket/skåret kjøtt er generelle anførsler for alle de tre dyreslagene, og det vises derfor til avsnitt (231).

6.5.1.2.3 Oppsummering

(280) Konkurransetilsynet legger etter dette til grunn at Prima og Fatland i noen grad har responsmuligheter, mens responsmulighetene for de øvrige konkurrentene i markedet er begrensede.

6.5.1.3 Etableringshindringer og potensiell konkurranse

(281) Som for i markedet for stykket/skåret kjøtt av storfe legger Konkurransetilsynet til grunn at etablering av en skjærebedrift samlet sett vil innebære betydelige investeringer, hvorav en del vil være irreversible. En aktør som vurderer å etablere seg vil derfor måtte ha en langsiktig tidshorisont på investeringen.

(282) Også i dette markedet vil tilgangen til råvare være en etableringshindring for aktører som ikke allerede er etablert oppstrøms, ettersom det vil være vanskelig å få tilgang på tilstrekkelig volum av råvare når markedet er i en underskuddssituasjon og leveransene av råvarer fra markedsregulator derfor vil være begrenset. Norturas forsyningsplikt innebærer også i dette

¹³² Jf. brev 27. mai 2014 fra Fatland.

¹³³ Jf. brev 26. mai 2014 fra Furuseth.

¹³⁴ Jf. brev 26. mai 2014 fra Furuseth.

¹³⁵ Jf. brev 28. mai 2014 fra Aasheim Kjøtt side 4.

markedet at nye aktører kan få råvare fra Nortura, men det vil være usikkert hvor stor del av råvarebehovet som kan dekkes gjennom forsyningsplikten, og det vil ta tid å bygge opp råvaretilførselen. Det vises til punkt 6.4.1.3 for en nærmere begrunnelse.

- (283) Det resterende råvarebehovet vil måtte dekkes gjennom kjøp fra andre slakterier, import eller ved etablering av eget slakteri. De samme hindringene vil gjøre seg gjeldende her som for storfe, og det vises således til punkt 6.4.1.3 for en nærmere begrunnelse.
- (284) På lik linje som i vurderingene i punkt 6.4.1.3 kan Konkurransetilsynet heller ikke for småfe se at de nyetableringene melder viser til er tilstrekkelige til å legge til grunn at det ikke er høye etableringshindringer i markedet.
- (285) Partenes anførsler i tilsvaret om etableringshindringer og potensiell konkurranse i markedet for stykket/skåret kjøtt er generelle anførsler for alle de tre dyreslagene, og det vises derfor til punkt 6.4.1.3.
- (286) Informasjon fra de øvrige aktørene i markedet underbygger at det er høye etableringshindringer. Konkurrentene peker på at etablering er tid- og kapitalkrevende, at det er overkapasitet og lav inntjening, at det er vanskelig å opparbeide seg kundegrunnlag og at det er utfordringer knyttet til råvaretilgang.¹³⁶

6.5.1.3.1 Oppsummering

- (287) På bakgrunn av ovennevnte er det Konkurransetilsynets oppfatning at det er høye etableringshindringer og begrenset potensiell konkurranse i markedet for stykket/skåret kjøtt av småfe.

6.5.1.4 Kjøpermakt

- (288) Eterspørselssiden består av en lang rekke industrikunder av varierende størrelse og med varierende grad av kjøpermakt.
- (289) Større kunder som eksempelvis Orkla ASA og Grilstad vil kunne ha en viss grad av kjøpermakt, særlig overfor mindre aktører. Det vises til punkt 6.4.1.4 for en nærmere redegjørelse.
- (290) Trussel om egenetablering fra foredlingsbedriftene fremstår etter Konkurransetilsynets oppfatning som lite aktuelt. Egenetablering på skjæreleddet vil medføre at foredlingsbedriften må finne avsetning for hele dyret. I tillegg vil foredlingsbedriftene møte tilsvarende etableringshindringer som vist i punkt 6.4.1.3.
- (291) Partenes anførsler i tilsvaret om kjøpermakt i markedet for stykket/skåret kjøtt er generelle anførsler for alle de tre dyreslagene, og det vises derfor til punkt 6.4.1.4.
- (292) Det er Konkurransetilsynets vurdering at det ikke foreligger kjøpermakt som i tilstrekkelig grad vil hindre utnyttelse av en eventuell markedsrett.

6.5.1.4.1 Oppsummering

- (293) Markedet for omsetning av stykket/skåret kjøtt av småfe er konsentrert før foretakssammenslutningen. Konkurransetilsynet har funnet at Prima og Fatland i noen grad har responsmuligheter overfor Nortura, mens de øvrige aktørenes responsmuligheter er begrensede. Det er høye etableringshindringer og begrenset potensiell konkurranse. Det foreligger ikke kjøpermakt av betydning.
- (294) Konkurransetilsynet finner at det ikke er nødvendig å ta stilling til om konkurransen er vesentlig begrenset allerede før foretakssammenslutningen, da sammenslutningen uansett kan føre til en vesentlig begrensning av konkurransen.

6.5.2 Konkurransesituasjonen etter foretakssammenslutningen

- (295) Prima er før ervervet en av de ■■■ nærmeste konkurrentene til Nortura i dette markedet. Foretakssammenslutningen fører til at Nortura på varig basis overtar kontrollen over Primas

nedskjæringsvirksomhet. Den samlede markedsandelen til partene er ■ prosent i markedet for stykket/skåret kjøtt av småfe i Norge. Det vil imidlertid være usikkerhet knyttet til hvorvidt Nortura vil skjære hele slaktemengden til Prima etter foretakssammenslutningen.

- (296) Gjennom foretakssammenslutningen ■ jf. avsnitt (196). Dette medfører at Prima Kjøtt vil ha en betydelig reduksjon i volumet av helt slakt av småfe sammenlignet med situasjonen før foretakssammenslutningen. Prima Kjøtt beholder nåværende rettigheter knyttet til forsyningsplikten, samt selskapets kundeavtaler og rettigheter til merkevare. Prima Kjøtt vil fremdeles kunne motta helt slakt av småfe fra Helgeland Samvirkeslakteri, samt benytte seg av import.
- (297) Prima vil etter foretakssammenslutningen ha en betydelig reduksjon i tilgangen på råvare ved at Nortura som nevnt overtar Prima Slakt. Prima vil heller ikke ha egen skjærevirksomhet, og vil derfor være avhengig av leieskjæring. Reduksjonen i tilgangen på råvare, samt det at Prima ikke lenger har kontroll over slakte- og skjærevirksomheten i Kviamarka og på Vigrestad, innebærer etter Konkurransetilsynets oppfatning at Prima ikke lenger vil være en aktør som utøver konkurransepress av betydning på Nortura. Prima vil derfor ha begrensede responsmuligheter overfor Nortura etter foretakssammenslutningen.
- (298) Etter Konkurransetilsynets vurdering vil responsmulighetene til de øvrige konkurrentene til Nortura i liten grad endre seg som følge av foretakssammenslutningen. Fatland vil fortsatt ha noen grad av responsmuligheter overfor Nortura, mens de øvrige konkurrentene vil ha begrensede responsmuligheter.
- (299) Konkurransetilsynet kan ikke se at foretakssammenslutningen vil påvirke etableringshindringene eller potensiell konkurranse i nevneverdig grad. Det vil fortsatt være høye etableringshindringer og begrenset potensiell konkurranse.
- (300) Det vil ikke foreligge kjøpermakt som i tilstrekkelig grad vil hindre utnyttelse av en eventuell markedsrett.
- (301) På denne bakgrunn legger Konkurransetilsynet til grunn at foretakssammenslutningen kan føre til en vesentlig begrensning av konkurransen i markedet for stykket/skåret kjøtt av småfe.

6.6 Markedet for omsetning av stykket/skåret kjøtt av gris

6.6.1 Konkurransesituasjonen før foretakssammenslutningen

6.6.1.1 Antall aktører, markedsandeler og konsentrasjon

- (302) I 2013 ble det slaktet 126 900 tonn gris i Norge.¹³⁷ Det ble importert 605 tonn og eksportert 2 854 tonn.¹³⁸ I 2013 økte markedsreguleringslageret med 1 387 tonn gris.¹³⁹ Totalt i det norske markedet ble det i 2013 benyttet 126 038 tonn helt slakt av gris.
- (303) Konkurransetilsynet har i tillegg til å beregne markedsandeler for partene, hentet inn informasjon om volum og beregnet markedsandeler for partenes konkurrenter. Kategorien "øvrige" omfatter flere bedrifter som er aktive på skjæreleddet og som har begrensede markedsandeler. Dette gjelder blant annet ■, ■ og ■
- (304) Tabell 4 nedenfor viser antall tonn stykket/skåret kjøtt av gris og markedsandeler fordelt på aktørene i markedet for stykket/skåret kjøtt av gris.¹⁴⁰

Tabell 4 Volum skjæremengder og markedsandeler for aktørene i det nasjonale markedet for stykket/skåret kjøtt av gris

Gris

¹³⁷ Statens landbruksforvaltning (2014). *Markedsrapport 2013. Pris- og markedsvurderinger for sentrale landbruksvarer*. Rapport-nr.: 7/2014, side 40.

¹³⁸ Informasjon om import og eksport er en bearbeiding av Statistisk Sentralbyrås (SSB) utenrikshandelsstatistikk.

¹³⁹ Jf. brev 7. juli 2014 fra Arntzen de Besche Advokatfirma AS vedlegg 1.

¹⁴⁰ Konkurransetilsynet beregner markedsandeler basert på volum i dette markedet, fordi aktørene i markedet tilsynelatende har bedre tilgang til volumtall enn omsetningstall, og fordi anslag for verdien av konsernintern omsetning er usikre.

	Tonn ¹⁴¹	Markedsandeler
██████████	██████████	██████████
██████████	██████████	██████████
██████████	██████████	██████████
██████████	██████████	██████████
██████████	██████████	██████████
██████████	██████████	██████████
TOTALT	126 038	100,0 %

- (305) Det fremgår av Tabell 4 at Nortura er den største aktøren med ██████ prosent markedsandel. Videre viser tallene at Fatland er ████████████████████, mens Furuseth, Prima og Grilstad er ██████████ aktører i dette markedet. HHI basert på volum er 3 291, som indikerer at markedet har høy konsentrasjon.¹⁴² For betydningen av HHI-verdier vises det til avsnitt (156).
- (306) I det følgende vurderes betydningen av konkurrentenes responsmuligheter, etableringsbarrierer, potensiell konkurranse samt kjøpermakt i markedet for omsetning av stykket/skåret kjøtt av gris.

6.6.1.2 Konkurrentenes responsmuligheter

6.6.1.2.1 Konkurranspress mellom partene

- (307) Nortura er den klart største aktøren også i markedet for stykket/skåret kjøtt av gris. Nortura har en rekke produksjonslokaler i forskjellige deler av landet og har en betydelig samlet produksjonskapasitet.¹⁴³ Også for gris er Nortura vertikalt integrert gjennom hele verdikjeden frem til salg til storhusholdning/dagligvare, noe som blant annet sikrer Nortura råvaretilgang. Det meste av produksjonen til Nortura foredler de selv, men Nortura selger også betydelige kvantum til foredlingsindustrien.
- (308) Nortura har gjennom sin rolle som markedsregulator også forsyningsplikt for helt slakt av gris. I markedet for stykket/skåret kjøtt av gris har det over tid vært en overskudd-/balansesituasjon.¹⁴⁴ Det fremgår av forskrift om forsyningsplikten: "*I en normal markedssituasjon skal markedsregulator søke å gi alle aktører samme dekningsgrad med norsk råvare, men utgangspunkt i aktørenes bestillinger*".¹⁴⁵ Dette innebærer at råvaretilgangen fra markedsregulator har vært bedre enn i markedene for småfe og storfe.
- (309) Når markedet er i balanse eller overskudd, blir det normalt ikke iverksatt tollnedsettelse. Unntaket de siste årene har vært redusert tollsats på sideflesk i en periode før jul.¹⁴⁶ Dette innebærer at import av gris i store deler av året vil være vesentlig mer kostbart enn å benytte seg av norsk kjøtt.
- (310) Prima er en vertikalt integrert aktør til ██████ skjæreleddet. Selskapet er en ████████████████████ stykket/skåret kjøtt av gris til foredlingsindustrien. Prima skaffer ████████████████████.
- (311) Industribedrifter som ikke er etablert på slakte- og skjæreleddet er avhengige av å få kjøpt stykket/skåret kjøtt av gris til konkurransedyktige betingelser. Prima er en ████████████████████ er derfor en viktig leverandør for mange foredlingsbedrifter. En lang rekke foredlingsbedrifter ████████████████████ sitt behov for stykket/skåret kjøtt av gris fra Prima. ████████████████████

¹⁴¹ Jf. fotnoter til Tabell 2.

¹⁴² Beregningen av HHI omfatter ikke aktører i kategorien "øvrige" og konsentrasjonsgraden i markedet vil derfor være noe undervurdert.

¹⁴³ Jf. meldingen side 15.

¹⁴⁴ Jf. blant annet Statens Landbruksforvaltning (2013). Målprisrapport 2012-2013. Rapport nr. 17/2013 og Landbruksdirektoratet (2014). Målprisrapport 2013-2014. Rapport nr. 20/2014.

¹⁴⁵ Jf. § 4-1 første ledd i forskrift om markedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer.

¹⁴⁶ Jf. SLF. *Generelle tollnedsettelse 2012*.

- (312) Konkurransetilsynet finner at Primas mulighet for ekspansjon er tilsvarende som for de andre dyreslagene når det gjelder tilgang til produksjonslokaler. Ettersom det har vært balanse eller overskudd av helt slakt av gris, vil det være enklere for Prima å få økte leveranser fra Nortura. En overskuddssituasjon kan gjøre det enklere å knytte til seg nye svineprodusenter, eksempelvis som en følge av at Nortura gjennom sin rolle som markedsregulator innfører produksjonsregulerende tiltak som gir produsentene insentiver til å produsere mindre. På den annen side vil marginene kunne være lave når markedet er i en overskuddssituasjon. I en overskuddssituasjon vil Prima således ha noe større muligheter for å øke sin produksjon enn i en underskuddssituasjon.
- (313) Etter Konkurransetilsynets vurdering har Prima i noen grad responsmuligheter før foretakssammenslutningen.

6.6.1.2.2 Konkurranserepress fra andre skjærebedrifter

- (314) Aktørene og markedsstrukturen i markedet for stykket/skåret kjøtt av gris er i stor grad de samme som i markedet for stykket/skåret kjøtt av storfe, og det vises således til den generelle beskrivelsen av disse aktørene i punkt 6.4.1.2.2. Noen av aktørene i markedet for stykket/skåret kjøtt av storfe er likevel ikke aktive i markedet for stykket/skåret kjøtt av gris.
- (315) Fatland er [redacted] konkurrenten til Nortura i markedet for skåret kjøtt av gris. Fatland skaffer [redacted] prosent av sin skjæremengde fra egenproduksjon. [redacted] I høringssvar kommer det fram at Fatland [redacted]¹⁴⁸
- (316) På samme måte som Prima, vil Fatland etter Konkurransetilsynets oppfatning kunne utøve et konkurranserepress på aktører som omsetter stykket/skåret kjøtt av gris til den eksterne foredlingsindustrien. Fatland har [redacted]. I et overskuddsmarked vil økt råvaretilgang kunne skje gjennom en økning i kjøpene fra markedsregulator eller gjennom økte tilførsler fra tilknyttede bønder. Det vises for øvrig til vurderingen av Fatlands responsmuligheter i punkt 6.4.1.2.2.
- (317) Etter Konkurransetilsynets vurdering har Fatland responsmuligheter før foretakssammenslutningen.
- (318) Furuseth er en [redacted] aktør i dette markedet [redacted]. På samme måte som Prima vil Furuseth etter Konkurransetilsynets oppfatning kunne utøve et konkurranserepress på aktører som omsetter stykket/skåret kjøtt av gris til den eksterne foredlingsindustrien. Furuseth har [redacted]¹⁴⁹.
- (319) Konkurransetilsynet vurderer på bakgrunn av dette at Furuseth i noen grad har responsmuligheter overfor partene.
- (320) Grilstad er en [redacted] aktør i markedet for skåret kjøtt av gris med en markedsandel på omtrent [redacted] prosent. Grilstad har etablert et samarbeid med Fatland om nedskjæring av gris gjennom selskapet FG Kjøttcenter AS. Grilstad selger [redacted]. Konkurransetilsynet vurderer etter dette at Grilstad i noen grad har responsmuligheter.
- (321) Det finnes også flere mindre aktører i markedet for stykket/skåret kjøtt av gris, herunder [redacted]. Konkurransetilsynet vurderer det slik at disse har begrensede responsmuligheter.

¹⁴⁷ Jf. [redacted]

¹⁴⁸ Jf. brev 27. mai 2014 fra Fatland.

¹⁴⁹ Jf. brev 26. mai 2014 fra Furuseth.

(322) Partenes anførsler i tilsvaret vedrørende responsmuligheter i markedet for stykket/skåret kjøtt er generelle anførsler for alle de tre dyreslagene, og det vises derfor til avsnitt (231).

6.6.1.2.3 Oppsummering

(323) Konkurransetilsynet legger etter dette til grunn at Fatland har responsmuligheter, mens Prima, Furuseth og Grilstad i noen grad har responsmuligheter. Responsmulighetene for de øvrige konkurrentene i markedet er begrensede.

6.6.1.3 Etableringshindringer og potensiell konkurranse

(324) På tilsvarende måte som i markedet for stykket/skåret kjøtt av storfe og småfe finner Konkurransetilsynet at etablering av en skjærebedrift vil innebære betydelige investeringer, hvorav en del vil være irreversible. En aktør som vurderer å etablere seg vil derfor måtte ha en langsiktig tidshorisont på investeringen.

(325) Partene viser til at markedet for stykket/skåret kjøtt av gris er et mettet marked uten vesentlig vekst, og preget av overkapasitet.¹⁵⁰ De seneste etableringene ble foretatt av partene selv i 2007 og 2010, og partene er ikke kjent med at det har vært noen etableringer etter dette.¹⁵¹

(326) Informasjon fra de øvrige aktørene i markedet underbygger at det er høye etableringshindringer. Konkurrentene peker på at etablering er tid- og kapitalkrevende, at det er overkapasitet og lav inntjening, at det er vanskelig å opparbeide kundegrunnlag og at det er utfordringer knyttet til råvaretilgang.¹⁵²

(327) Når det gjelder potensiell konkurranse kan det stilles spørsmål ved om aktører som driver nedskjæring av andre dyreslag, eksempelvis ██████████, kan fremstå som potensielle konkurrenter. Slike aktører vil imidlertid stå overfor de samme etableringshindringene med hensyn til overkapasitet og lav inntjening, samt at det er vanskelig å opparbeide seg kundegrunnlag.

(328) Partenes anførsler i tilsvaret om etableringshindringer og potensiell konkurranse i markedet for stykket/skåret kjøtt er generelle anførsler for alle de tre dyreslagene, og det vises derfor til punkt 6.4.1.3.

6.6.1.3.1 Oppsummering

(329) På bakgrunn av ovennevnte er Konkurransetilsynet av den oppfatning at det er høye etableringshindringer og begrenset potensiell konkurranse i markedet for stykket/skåret kjøtt av gris.

6.6.1.4 Kjøpermakt

(330) Etterspørselssiden består av en lang rekke industrikunder av varierende størrelse og med varierende grad av kjøpermakt.

(331) Større kunder som eksempelvis Orkla ASA og Grilstad vil kunne ha en viss grad av kjøpermakt, særlig overfor mindre aktører. Det vises til punkt 6.4.1.4 for en nærmere redegjørelse.

(332) Trussel om egenetablering fra foredlingsbedriftene fremstår etter Konkurransetilsynets oppfatning som lite aktuelt. Egenetablering på skjæreleddet vil medføre at foredlingsbedriften må finne avsetning for hele dyret. I tillegg vil foredlingsbedriftene møte tilsvarende etableringshindringer som vist i punkt 6.3.1.3.

(333) Partenes anførsler i tilsvaret om kjøpermakt i markedet for stykket/skåret kjøtt er generelle anførsler for alle de tre dyreslagene, og det vises derfor til punkt 6.4.1.4.

(334) Basert på ovennevnte er det Konkurransetilsynets vurdering at det ikke foreligger kjøpermakt som i tilstrekkelig grad vil hindre utnyttelse av en eventuell markedsrett.

¹⁵⁰ Jf. meldingen punkt 6.8.7.

¹⁵¹ Jf. meldingen punkt 6.8.7.

¹⁵² ██████████

6.6.1.4.1 Oppsummering

- (335) Markedet for omsetning av stykket/skåret kjøtt av gris er konsentrert før foretakssammenslutningen. Konkurransetilsynet har funnet at Fatland har responsmuligheter, mens Prima, Furuseth og Grilstad i noen grad har responsmuligheter. Responsmulighetene for de øvrige konkurrentene i markedet er begrensede. Det er høye etableringshindringer og begrenset potensiell konkurranse. Det foreligger ikke kjøpermakt av betydning.
- (336) Konkurransetilsynet finner at det ikke er nødvendig å ta stilling til om konkurransen er vesentlig begrenset allerede før foretakssammenslutningen, da sammenslutningen uansett kan føre til en vesentlig begrensning av konkurransen.

6.6.2 Konkurransesituasjonen etter foretakssammenslutningen

- (337) Prima er før ervervet [REDACTED] til Nortura i dette markedet. Foretakssammenslutningen fører til at Nortura på varig basis overtar kontrollen over Primas skjærevirksomhet. Den samlede markedsandelen til partene er [REDACTED] i markedet for stykket/skåret kjøtt av gris i Norge. Det vil imidlertid være usikkerhet knyttet til hvorvidt Nortura vil skjære hele slaktemengden til Prima etter foretakssammenslutningen.
- (338) Gjennom foretakssammenslutningen [REDACTED], jf. avsnitt (196). Dette medfører at Prima Kjøtt vil ha en betydelig reduksjon i volumet av helt slakt av gris sammenlignet med situasjonen før foretakssammenslutningen. Prima Kjøtt beholder nåværende rettigheter knyttet til forsyningsplikten, samt selskapets kundeavtaler og rettigheter til merkevarer. Prima Kjøtt vil fremdeles kunne motta helt slakt av gris fra Helgeland Samvirkeslakteri, samt benytte seg av import.
- (339) Prima vil etter foretakssammenslutningen ha en betydelig reduksjon i tilgangen på råvare ved at Nortura som nevnt overtar Prima Slakt. Prima vil heller ikke ha egen skjærevirksomhet, og vil derfor være avhengig av leieskjæring. Reduksjonen i tilgangen på råvare, samt det at Prima ikke lenger har kontroll over slakte- og skjærevirksomheten på Kviamarka, innebærer etter Konkurransetilsynets oppfatning at Prima ikke lenger vil være en aktør som utøver konkurransepress av betydning på Nortura. Prima vil derfor ha begrensede responsmuligheter overfor Nortura etter foretakssammenslutningen.
- (340) Etter Konkurransetilsynets vurdering vil responsmulighetene til de øvrige konkurrentene til Nortura i liten grad endre seg som følge av foretakssammenslutningen. Fatland vil fortsatt ha responsmuligheter, mens Furuseth og Grilstad i noen grad vil ha responsmuligheter. Responsmulighetene for de øvrige konkurrentene i markedet vil fortsatt være begrensede.
- (341) Konkurransetilsynet kan ikke se at foretakssammenslutningen vil påvirke etableringshindringene eller potensiell konkurranse i nevneverdig grad. Det vil fortsatt være høye etableringshindringer og begrenset potensiell konkurranse.
- (342) Det vil ikke foreligge kjøpermakt som i tilstrekkelig grad vil hindre utnyttelse av en eventuell markedsrett.
- (343) På denne bakgrunn legger Konkurransetilsynet til grunn at foretakssammenslutningen kan føre til en vesentlig begrensning av konkurransen i markedet for stykket/skåret kjøtt av gris.

7 Samfunnsøkonomiske virkninger

7.1 Innledning

- (344) Det følger av ordlyden i konkurranseloven § 16 første ledd at Konkurransetilsynet skal forby en foretakssammenslutning som vil føre til eller forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen i strid med lovens formål. Konkurranselovens formål er "å fremme konkurranse for derigjennom å bidra til effektiv bruk av samfunnets ressurser", jf. lovens § 1 første ledd. Ved anvendelsen av loven, skal det tas "særlig hensyn til forbrukernes interesser", jf. § 1 annet ledd.
- (345) Det vil ikke foreligge grunnlag for å gripe inn mot foretakssammenslutningen, selv om den fører til eller forsterker en vesentlig begrensning av konkurransen, dersom foretakssammenslutningen samtidig medfører samfunnsøkonomiske effektivitetsgevinster som

oppveier de negative følger av at konkurransen begrenses. I det følgende beskrives samfunnsøkonomisk tap og effektivitetsgevinster, og til slutt foretas en samlet vurdering.

7.2 Samfunnsøkonomisk tap

7.2.1 Utgangspunkter

- (346) Foretakssammenslutningen kan føre til en vesentlig begrensning av konkurransen i markedet for helt slakt, og i markedene for omsetning av stykket/skåret kjøtt av storfe, småfe og gris. Begrenset konkurranse forventes å føre til en mindre effektiv bruk av samfunnets ressurser, og dette utgjør et samfunnsøkonomisk tap.
- (347) Det samfunnsøkonomiske tapet, som følge av begrenset konkurranse og virkningene overfor forbrukerne, kan oppstå som følge av flere forhold. Utøvelse av markedsrett vil kunne komme til uttrykk gjennom høyere priser, eventuelt i kombinasjon med høyere kostnader, men kan også gi utslag i dårligere kvalitet, smalere produktvalg og redusert produktutvikling. Dette innebærer en sløsing i samfunnsøkonomisk forstand, idet markedstilpasningen gir en samlet ressursbruk som er mindre effektiv enn den ville ha vært med en virksom konkurranse.
- (348) I det følgende vil tilsynet redegjøre for det samfunnsøkonomiske tapet som kan oppstå som følge av foretakssammenslutningen.

7.2.2 Tap i markedet for helt slakt

- (349) Konkurransetilsynet finner at ervervet vil kunne føre til økte priser i markedet for helt slakt. Gjennom oppkjøpet forsvinner den [redacted] største konkurrenten til Nortura. Prima har de senere årene vært den aktøren som har vokst [redacted]. Etter tilsynets vurdering vil bortfallet av Prima kunne svekke konkurransen i markedet for helt slakt. Dette vil kunne gi Nortura insentiver til å øke prisene.
- (350) Partene anfører i tilsvaret at markedsordningene som gjelder omsetning av helt slakt vil hindre at det kan oppstå en prisøkning i disse markedene, og at det i praksis er myndighetene som bestemmer prisen på helt slakt. Partene viser videre til at en prisøkning fra Nortura vil føre til overproduksjon, noe Nortura som markedsregulator skal hindre at skjer. Dette skyldes ifølge partene at Norturas formålsparagraf medfører at økt pris på helt slakt vil føre til økt pris til primærprodusentene, og at Nortura har mottakplikt fra alle primærprodusenter i landet. Partene anfører også at importvernets utforming vil hindre at det kan oppstå en prisvirkning. Partene anfører videre at ettersom Prima ikke selger helt slakt kan de ikke se hvordan Norturas insentiver til å opprettholde god kvalitet og service vil kunne endres som følge av foretakssammenslutningen.
- (351) Konkurransetilsynet har foretatt en vurdering av om markedsreguleringene som gjelder for helt slakt av storfe, småfe og gris vil hindre Nortura i å ta høyere priser på helt slakt.
- (352) For storfe og småfe benyttes volummodellen. Nortura har som markedsregulator ansvar for å sikre et balansert marked i samsvar med gjeldende landbrukspolitik. ¹⁵³ I forskrift om administrative tollnedsettelse for landbruksvarer ¹⁵⁴ fremgår det at generelle tollnedsettelse skal innrømmes dersom noteringspris i to påfølgende uker ligger over øvre prisgrense i henhold til jordbruksavtalen. Noteringspris på engrosnivå tilsvarer den prisen Nortura tar for slakt solgt gjennom forsyningsplikten. Øvre prisgrense blir fastsatt i jordbruksavtalen, og har de siste årene blitt fastsatt til ti prosent over gjennomsnittlig oppnådd noteringspris på engrosnivå i perioden 1. april foregående år til 31. mars i året jordbruksforhandlingene gjennomføres. Gjennomsnittlig oppnådd noteringspris kan således ha betydning for hvilket nivå øvre prisgrense i kroner blir satt på i det påfølgende avtaleåret.
- (353) Konkurransetilsynet legger på bakgrunn av dette til grunn at Nortura i volummodellen har en frihet til å fastsette priser både innad i avtaleåret for jordbruksavtalen og i et lengre

¹⁵³ Jf. § 3 andre ledd i Forskrift om markedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer.

¹⁵⁴ Jf. Forskrift av 22. desember 2005 nr. 1723 om administrative tollnedsettelse for landbruksvarer § 9b første ledd.

tidsperspektiv.¹⁵⁵ Nortura har således muligheter til å øke prisene som følge av de insentivene ervervet av Prima gir. Tilsynet legger videre til grunn at høyere priser på helt slakt helt eller delvis vil kunne videreføres og medføre høyere priser på senere omsetningsledd.

- (354) For gris benytter landbruksmyndighetene målprissystemet. Målprisen fastsettes årlig i jordbruksforhandlingene, og Nortura som markedsregulator søker å ta ut avtalt målpris i markedet.¹⁵⁶ Dersom noteringsprisen i to påfølgende uker ligger over øvre prisgrense i henhold til jordbruksavtalen skal det innrømmes generelle tollnedsettelse.
- (355) Konkurransetilsynet finner at målprissystemet i noe større grad legger begrensninger på Norturas frihet til å fastsette prisene enn i volummodellen. Dette gjelder særlig dersom markedet er i balanse og prisfastsettelsen ligger omtrent på målpris. Dersom noteringsprisen ligger under målpris, slik situasjonen gjennomgående har vært for gris de senere årene, er det imidlertid tilsynets vurdering at Nortura vil ha muligheter til å øke prisene som følge av de insentivene ervervet av Prima gir.
- (356) Den svekkede konkurransen i markedene for helt slakt kan videre gi Nortura reduserte insentiver til intern effektivitet. Konsekvensen av at insentivene til intern effektivitet reduseres vil være økte kostnader og et samfunnsøkonomisk tap. Den svake konkurransen i markedet medfører at Nortura i større grad enn ellers kan opprettholde sine markedsposisjoner til tross for mindre effektiv drift.
- (357) Den økte markedsmakten vil også kunne føre til dårligere service og lavere kvalitet. Når konkurranstrykket fra Prima opphører vil insentivene til å opprettholde et høyt service- og kvalitetsnivå reduseres. På dette leddet i verdikjeden vil redusert service og kvalitet eksempelvis omfatte kvaliteten på slaktet og service overfor kjøpere av helt slakt. Redusert service og kvalitet er et velferdstap for samfunnet.

7.2.3 Tap i markedene for omsetning av stykket/skåret kjøtt

7.2.3.1 Økte priser

- (358) Konkurransetilsynet finner at foretakssammenslutningen kan føre til økte priser i markedene for salg av stykket/skåret kjøtt av storfe, småfe og gris.
- (359) Partene anfører i tilsvaret at høyere priser fra Nortura på skjæreleddet vil føre til lavere volum. Dette vil ifølge partene føre til at Nortura får overskudd av helt slakt, og at en prisøkning derfor ikke er lønnsom. Partene anfører videre at bruk av effektive kontrakter i verdikjeden for kjøtt av småfe, storfe og gris sannsynligvis vil medføre at prisene på sluttbrukernivå ikke påvirkes av en prisøkning i leddene over. I denne sammenheng peker partene på at fleksible kontrakter sikrer at det totale overskuddet i verdikjeden maksimeres og at marginale priser til dagligvarekjedene sannsynligvis ikke endres. Partene anfører også at det foreligger en trussel om et svekket tollvern som vil begrense Norturas muligheter til å utøve markedsrett.
- (360) Det fremgår av punkt 6.4, 6.5 og 6.6 at oppkjøpet vil medføre at konkurransepresset fra Prima ikke lenger er av betydning. [REDACTED]
- [REDACTED] Etter tilsynets vurdering vil derfor Nortura ha insentiver til å øke prisene til foredlingsbedrifter etter foretakssammenslutningen. Foredlingsbedriftene vil som følge av økte innkjøpspriser videreføre hele eller deler av denne kostnadsøkningen til dagligvarekjedene og storhusholdningsbedrifter. Foredlingsbedriftenes prisøkninger vil dermed gi rom for at Nortura kan øke sine priser på foredlingsleddet ved salg til dagligvarekjedene.
- (361) Konkurransetilsynet kan ikke se at partenes anførsel knyttet til bruk av fleksible kontrakter kan føre fram. Konkurransetilsynet anser det heller ikke som sannsynlig at myndighetene vil redusere tollvernet tilstrekkelig og så tidsnært at grensehandel og tollvern vil redusere Norturas muligheter til å utnytte markedsrett.

¹⁵⁵ I en rapport utarbeidet av LMD (Markedsordningene for lam og egg – Omlegging til "Volummodell") konkluderes det med at "På grunnlag av de retningslinjer som gjelder, står Nortura relativt fritt til å fastsette denne prisen (planlagt gjennomsnittlig engrospris) under øvre prisgrense."

¹⁵⁶ Jf. § 3 første ledd i Forskrift om markedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer.

- (362) Videre legger Konkurransetilsynet til grunn at høyere priser for dagligvarekjedene og storhusholdningsbedrifter i noen grad vil kunne bli videreført til forbrukerne. Når dagligvarekjedene og storhusholdningsbedriftene øker sine priser, vil dette normalt føre til redusert velferd og redusert forbruk. Dette vil representere et samfunnsøkonomisk tap.

7.2.3.2 Mindre sikker leveranse

- (363) Nortura leverer hovedsakelig til egen foredling, mens [redacted] Nortura vil kunne ha incentiver til å prioritere egen foredlingsvirksomhet, samt svekke de eksterne foredlingsbedriftene. Etter foretakssammenslutningen vil konkurransepresset fra Prima ikke lenger være av betydning. Reduksjonen av konkurransepress fra Prima, samt Norturas incentiver til å prioritere egen foredling, vil etter Konkurransetilsynet oppfatning kunne gi mindre sikker leveranse av stykket/skåret kjøtt til eksterne foredlingsbedrifter. Dette vil være et velferdstap for samfunnet.

7.2.3.3 Redusert service og kvalitet

- (364) Den økte markedsmakten vil også kunne føre til dårligere service og lavere kvalitet. Når konkurranstrykket fra Prima opphører vil incentivene til å opprettholde et høyt service- og kvalitetsnivå reduseres. På skjæreleddet vil redusert service og kvalitet eksempelvis kunne innebære dårligere service og mindre oppfølging overfor foredlingsindustrien og lavere kvalitet hva angår leveringsrutiner, returordninger/reklamasjoner og transportordninger. Redusert service og kvalitet vil være et velferdstap for samfunnet.

7.2.3.4 Reduserte incentiver for intern effektivitet

- (365) Konkurransetilsynet legger også til grunn at økt markedsrett etter foretakssammenslutningen kan gi reduserte incentiver for intern effektivitet. Under virksom konkurranse tvinges foretakene til å fokusere på effektiv drift, da man ellers kan tape omsetning i konkurranse med de andre aktørene i markedet. Betydningen for potensiale for sløsing påpekes av Fornyings- og administrasjonsdepartementet i vedtak av 6. februar 2006 vedrørende Priors erverv av Norgården: "(...) manglende konkurranse kan føre til at aktørene ikke har et sterkt nok fokus på intern effektivitet, noe som bidrar til et samfunnsøkonomisk effektivitetstap."¹⁵⁷

7.2.4 Konkurransetilsynets vurdering av samfunnsøkonomisk tap

- (366) Etter en samlet vurdering finner Konkurransetilsynet at foretakssammenslutningen vedrørende Norturas overtakelse av kontroll over Prima Slakt, NorPri og Jæren Eiendomsinvest kan føre til et samfunnsøkonomisk tap. Det samfunnsøkonomiske tapet er ikke i samsvar med forbrukernes interesser.

7.3 Samfunnsøkonomiske effektivitetsgevinster

7.3.1 Generelt

- (367) Det følger av praksis og økonomisk teori at ikke enhver kostnadsbesparelse utgjør en relevant samfunnsøkonomisk effektivitetsgevinst med hensyn til vurderingen av foretakssammenslutninger. Det er bare bedriftsøkonomiske gevinster som medfører en reell samfunnsøkonomisk ressursbesparelse som er relevante. Rene omfordelinger holdes utenfor vurderingen.
- (368) Det er også et krav at kostnadsbesparelsen er spesifikt knyttet til den aktuelle foretakssammenslutningen. Dette er formulert som et vilkår om at kostnadsbesparelsen må være fusjonsspesifikk/ervervsspesifikk. Følgelig må Konkurransetilsynet også vurdere i hvilken grad de anførte kostnadsbesparelsene vil kunne realiseres uavhengig av foretakssammenslutningen. Er det sannsynlig at gevinstene kan bli realisert uavhengig av denne, vil de ikke bli hensyntatt.

¹⁵⁷ Jf. Fornyings- og administrasjonsdepartementet i vedtak av 6. februar 2006, Prior – Norgården, side 14.

(369) Videre bemerkes at det kun er kostnadsbesparelser som er tilstrekkelig godt dokumentert og konkretisert som vil bli vurdert. I klagesaken vedrørende Gilde/Prior¹⁵⁸ la departementet til grunn at det i utgangspunktet er partene som må sannsynliggjøre de samfunnsøkonomiske gevinstene ved foretakssammenslutningen. Dette innebærer at det påhviler partene å fremlegge dokumentasjon på gevinstene. Det ligger i dette også et krav om at effektivitetsgevinstene må bli gjennomført innen en rimelig tidsperiode. I klagesaken vedrørende Plantasjen Norge AS/Oddernes Gartneri AS la departementet til grunn at det vil gjøre en streng vurdering av om en påberopt bedriftsøkonomisk gevinst er en samfunnsøkonomisk gevinst, om gevinsten vil bli realisert og om den er ervervsspesifikk.¹⁵⁹

7.3.2 Partens anførsler

(370) Partene anfører totale ervervsspesifikke effektivitetsgevinster på [redacted] kroner. Disse er totalsummen over en periode på ti år og er [redacted]. Totalsummen inkluderer både effektivitetsgevinster av investeringsbesparelser samt reduserte driftskostnader.

(371) Partene anfører at foretakssammenslutningen vil gi en investeringsbesparelse på [redacted] millioner kroner. Årlige sparte driftskostnader på slakteriledet (Prima Slakt) anføres å være ca. [redacted] millioner kroner, mens de årlige sparte driftskostnadene på skjæreledet (Prima Kjøtt) anføres å være [redacted] millioner kroner.¹⁶⁰ En oversikt over de anførte effektivitetsgevinstene og omstillingskostnadene følger i Tabell 5.

Tabell 5 Oversikt over partenes anførte effektivitetsgevinster¹⁶¹

År	Omstilling Prima Slakt	Lavere driftskostnader Prima Slakt	Lavere investeringskostnader Nortura	Nytt eggpakkeri	Lavere driftskostnader Prima Kjøtt	Sum
2015	[redacted]	[redacted]				[redacted]
2016		[redacted]				[redacted]
2017		[redacted]	[redacted]	[redacted]		[redacted]
2018		[redacted]	[redacted]	[redacted]		[redacted]
2019		[redacted]	[redacted]	[redacted]		[redacted]
2020		[redacted]	[redacted]	[redacted]		[redacted]
2021		[redacted]		[redacted]	[redacted]	[redacted]
2022		[redacted]		[redacted]	[redacted]	[redacted]
2023		[redacted]		[redacted]	[redacted]	[redacted]
2024		[redacted]		[redacted]	[redacted]	[redacted]
Sum						[redacted]

¹⁵⁸ Jf. Fornyings- og administrasjonsdepartementets vedtak 5. oktober 2006, Gilde Norsk Kjøtt BA – Prior Norge BA, side 28.

¹⁵⁹ Jf. Fornyings- og administrasjonsdepartementets vedtak V2012-18 28. desember 2012, Plantasjen Norge AS – Oddernes Gartneri AS, punkt 8.1.

¹⁶⁰ Jf. meldingen side 80.

¹⁶¹ Jf. tabell 24 på side 80 i meldingen. Tallene er avrundet og oppgitt før neddiskontering.

- (372) Konkurransetilsynet har i brev 12. august 2014 bedt om en nærmere redegjørelse for de ulike effektivitetsgevinstenes samfunnsøkonomiske og ervervsspesifikke karakter, samt etterspurt ytterligere dokumentasjon knyttet til de anførte effektivitetsgevinstene. Nortura har i brev 14. august 2014 inngitt ytterligere opplysninger om effektivitetsgevinster som vil oppstå av ervervet. Foretakssammenslutningens effektivitetsgevinster var også tema på et telefonmøte mellom Oslo Economics og Konkurransetilsynet 3. september 2014. Partene viser til at de i tilsvaret ytterligere har dokumentert og sannsynliggjort effektivitetsgevinstene.

7.3.3 Konkurransetilsynets vurdering av anførte effektivitetsgevinster

- (373) I det følgende vil Konkurransetilsynet vurdere om partenes redegjørelser og fremlagte dokumentasjon er tilstrekkelig til å fastslå at de anførte besparelsene er samfunnsøkonomiske, ervervsspesifikke og dokumenterte.

7.3.3.1 Norturas investeringsbesparelser

- (374) Partene har i meldingen anført at Prima Slakt vil legges ned og at det skal bygges et nytt anlegg som skal håndtere både Norturas og Primas volum. [REDACTED]
- (375) Nortura har gjennomgående anført at sammenligningsgrunnlaget ved beregning av foretakssammenslutningens effektivitetsgevinster er at Nortura bygger et eget anlegg på en egnet tomt og samler dagens produksjon på Sør-Vestlandet i ett nytt anlegg. Norturas investeringskostnader ved et nytt anlegg for egen virksomhet fremkommer i Norturas interne rapport "Helhetlig industristruktur Rødt Kjøtt" (HIRK). Investeringskostnaden for Norturas nye anlegg er estimert til [REDACTED].¹⁶² Nortura viser til at et felles anlegg for Nortura og Prima vil kunne bygges til en lavere investeringskostnad som følge av at man da kan benytte deler av Primas og Norturas eksisterende produksjonsanlegg i Kviamarka. Beregningene som er gjort i HIRK-rapporten er basert på tidligere oppgraderinger og investeringer i lignende anlegg i andre deler av landet. Nortura estimerer deres totale investeringsbesparelser til å være [REDACTED] millioner kroner.¹⁶³
- (376) Nortura har i tilsvaret redegjort for at de mener det er sannsynlig at Nortura ville gjennomført investeringen i nytt anlegg i en situasjon uten foretakssammenslutningen. Nortura begrunner det med at tomten til det eksisterende anlegget på Forus har en høy markedsverdi, at investeringen vil gi lavere variable driftskostnader og at man kan benytte et lavere avkastningskrav enn det som er lagt til grunn i HIRK-rapporten. Til dette bemerker Konkurransetilsynet at disse argumentene er hensyntatt i sensitivitetsanalysene foretatt i HIRK-rapporten.
- (377) Videre fremkommer det på side 21 i tilsvaret at "*For at Norturas eget anlegg i Sørvest skal være riktig sammenligningsgrunnlag må det være sannsynlig at dette anlegget blir realisert i fravær av ervervet. Hvis det ikke er sannsynlig at anlegget blir realisert vil dagens situasjon være riktig sammenligningsgrunnlag.*"
- (378) Konkurransetilsynet finner det ikke tilstrekkelig sannsynliggjort at Nortura i en situasjon uten foretakssammenslutningen ville gjennomført den konkrete investeringen som fremkommer i HIRK-rapporten. Konkurransetilsynets oppfatning er at Nortura har utredet en mulig investering, men tilsynet er ikke forelagt dokumentasjon som viser at investeringen er anbefalt eller besluttet gjennomført. Konkurransetilsynet viser i tillegg til delrapport 6 i HIRK-rapporten hvor det fremkommer at [REDACTED].
- (379) På bakgrunn av dette finner Konkurransetilsynet det ikke sannsynlig at Nortura i en situasjon uten foretakssammenslutningen ville foretatt den konkrete investeringen i nytt anlegg som fremkommer i HIRK-rapporten. Etter Konkurransetilsynets vurdering er det korrekte sammenligningsgrunnlaget dagens situasjon. Når investeringen i nytt felles anlegg

¹⁶² Jf. tabell 14 på side 66 i meldingen.

¹⁶³ Jf. meldingen side 66.

sammenlignes med dagens situasjon bortfaller den anførte investeringsbesparelsen på ■ millioner kroner.

7.3.3.2 Nedleggelse av Prima Slakt – overføring av Primas slaktevolum til Norturas eksisterende anlegg

- (380) Partene fremholder at den ervervsspesifikke effektivitetsgevinsten knyttet til nedleggelse av Prima Slakt er differansen mellom dagens kostnader ved Prima Slakt og kostnadene ved å slakte det samme kvantumet ved Norturas anlegg. Nortura estimerer denne differansen til å være ca. ■ millioner kroner per år. Nortura har i tilsvaret redegjort for at anleggene i Egersund, Sandeid, Førde og på Forus har ledig kapasitet til å overta slaktevolumene til Prima.
- (381) Partene anfører i meldingen at Prima Slakt har budsjettert med et slaktevolum på ■ millioner kilo og videre at lønnskostnader er ■ millioner kroner og andre driftskostnader inkludert avskrivninger er ■ millioner kroner. Dette gir en gjennomsnittskostnad på kroner ■ per kilo slakt. Nortura har gjort beregninger basert på årsregnskapet for Prima Slakt for 2012, der lønnskostnader var 15 millioner kroner og driftskostnadene var på 18 millioner kroner. Det er sett bort fra avskrivninger på 3,5 millioner kroner ettersom dette ikke er ervervsspesifikk. Tabell 6 nedenfor viser hvordan Nortura beregner besparelsene.

Tabell 6 Norturas estimerte gevinst av å legge ned Prima Slakt oppgitt i millioner kroner per år¹⁶⁴

	Prima Slakt	Samme kvantum ved Nortura anlegg	Differanser
Lønnskostnader	■	■	■
Andre driftskostnader (unntatt husleie)	■	■	■
Husleie Prima Slakt	■	■	■
Transport		■	■
SUM	■	■	■

- (382) Prima forventer at omstillingskostnadene som følge av at Prima Slakt legges ned og at kvantumet flyttes til Nortura-anlegg blir ca. ■.¹⁶⁵ Konkurransetilsynet finner imidlertid at omstillingskostnadene ikke er tilstrekkelig dokumentert, og kan ikke utelukke at omstillingskostnadene kan bli høyere enn det partene har anført.
- (383) Det fremkommer av meldingen at Nortura forventer en effektivisering på omtrent ■ prosent på direkte lønnskostnader, mens indirekte lønnskostnader i større grad faller bort.¹⁶⁶ Besparelser knyttet til direkte og indirekte lønnskostnader vil etter Konkurransetilsynets vurdering kunne gi en gevinst i samfunnsøkonomisk forstand, men tilsynet finner det ikke dokumentert at besparelsen er i den størrelsesorden som partene anfører.
- (384) Av posten "Andre driftskostnader" fremholder Nortura at det er rom for bortfall av ■ ■ kroner av Primas budsjetterte kostnader på ■ kroner. Nortura anfører at det normalt er størst besparelser knyttet til underpostene energi/lokaler/mm og reparasjoner/vedlikehold, men at det også vil være besparelser i underpostene verktøy/inventar/driftsmateriell, data/innleid/reisekost og andre kostnader.¹⁶⁷ Partene har ikke i tilstrekkelig grad dokumentert besparelsene i "Andre driftskostnader". Partene har ikke redegjort for hvilke kostnadselementer som inngår i "Andre driftskostnader", eller kvantifisert besparelser innenfor de enkelte kostnadselementene. Videre er det heller ikke redegjort for at

¹⁶⁴ Jf. meldingen tabell 17.

¹⁶⁵ Jf. meldingen side 79.

¹⁶⁶ Jf. meldingen side 74, samt brev 14. august 2014 side 6.

¹⁶⁷ Jf. meldingen side 74, brev 14. august 2014 side 6, samt tilsvarende side 30.

besparelser innenfor de ulike kostnadselementene er samfunnsøkonomiske. Besparelser knyttet til "Andre driftskostnader" vil etter Konkurransetilsynets vurdering kunne være en gevinst i samfunnsøkonomisk forstand.

- (385) Nortura har i meldingen anslått merkostnader til transport på [REDACTED] kroner, hvorav hovedtyngden er mellomtransport fra Norturas slakteanlegg til nedskjæringsvirksomheten i Kviamarka.¹⁶⁸ Omfanget av inntransport, det vil si transport fra primærprodusent til slakteri, blir ifølge Nortura påvirket i mindre grad fordi Nortura og Primas primærprodusenter er spredt i samme områder. Etter Konkurransetilsynets vurdering er transportkostnadene ikke tilstrekkelig dokumentert, og tilsynet kan ikke utelukke at transportkostnadene kan bli høyere enn det partene har anført.
- (386) Partene har ikke gjort noen vurderinger av om Prima alene kan igangsette tiltak for å effektivisere slaktingen.
- (387) Konkurransetilsynet finner at nedleggelse av Prima Slakt i noen grad vil kunne føre til samfunnsøkonomiske besparelser. Det er imidlertid usikkerhet knyttet til kvantifiseringen av kostnadsbesparelsene og i hvilken grad besparelsene er ervervsspesifikke. Videre er det usikkerhet knyttet til hvilke transportkostnader og omstillingskostnader som vil påløpe. Konkurransetilsynet utelukker ikke at kostnadene kan bli høyere enn det som er anført av Nortura. Basert på dette finner Konkurransetilsynet at det ikke er sannsynliggjort at gevinsten er av en slik størrelse som partene anfører.

7.3.3.3 Reduserte driftskostnader ved skjæring av Primas volum i nytt felles anlegg

- (388) Partene forventer fremtidige besparelser ved å slå sammen virksomhetene innenfor nedskjæring, finstykking og pakking. Besparelsene vil ifølge partene realiseres når det nye felles anlegget står klart i 2021.¹⁶⁹ Investeringskostnaden er estimert til [REDACTED] kroner.
- (389) Partene har hver for seg estimert de ervervsspesifikke effektivitetsgevinstene for skjærekvantaene til Prima Kjøtt.
- (390) Prima anslår besparelsen ved å se på enhetskostnader ved de ulike anleggene og forventer at enhetskostnaden på det nye anlegget vil utgjøre [REDACTED] kroner per kilo. Med dagens volum og skjærekostnader på Vigrestad og Kviamarka på henholdsvis [REDACTED] kroner og [REDACTED] kroner per kilo oppstår det en totaldifferanse på [REDACTED] millioner kroner. Prima har videre tatt hensyn til de ikke-ervervsspesifikke effektivitetsgevinstene på [REDACTED] kroner per år som fremkommer i meldingen.¹⁷⁰ Dette gjør at Prima estimerer en årlig ervervsspesifikk effektivitetsgevinst på [REDACTED] millioner kroner.
- (391) Nortura anslår en besparelse på [REDACTED] kroner per år ved å ta over Prima sin nedskjæring. Dette estimatet er basert på hvilke driftskostnader Nortura estimerer at Prima har. Av personalkostnader anslår Nortura at Prima har omtrent [REDACTED] per år og av andre driftskostnader unntatt husleie er kostnaden anslått å være [REDACTED] kroner. Av personalkostnader er det estimert en reduksjon på [REDACTED] prosent og av andre driftskostnader unntatt husleie er det estimert en reduksjon på [REDACTED] prosent. Nortura viser videre til enhetskostnadene på to av Norturas anlegg. Rudshøgda har en enhetskostnad på [REDACTED] kroner per kilo mens Forus har en enhetskostnad på [REDACTED] kroner per kilo.
- (392) [REDACTED]. Det er derfor anslått at den fusjonsspesifikke effektivitetsgevinsten på skjæreleddet er [REDACTED] millioner kroner.

¹⁶⁸ Jf. meldingen side 74.

¹⁶⁹ Jf. tabell 24 i meldingen, side 80.

¹⁷⁰ Partene anfører i meldingen at Prima kan effektivisere sin drift ved å flytte driften på Vigrestad til Kviamarka. Denne investeringskostnaden estimerer de til å være på [REDACTED] kroner. Dette vil medføre besparelser på [REDACTED] kroner. Besparelsen på [REDACTED] kroner følger av at det blir færre ansatte i bedriften. Prima anslår at besparelsen vil være på omtrent [REDACTED] kroner per kilo for kjøttet som i dag skjæres på Vigrestad ([REDACTED] tonn). Dette er anslått til en gevinst på [REDACTED] kroner. Videre estimerer de sparte vedlikeholdskostnader på Vigrestadanlegget på [REDACTED] kroner og en transportbesparelse på [REDACTED] kroner.

- (393) Konkurransetilsynet er av den oppfatning at partenes beregning av effektivitetsgevinster ikke er tilstrekkelig dokumentert. Som det fremgår av avsnitt (369) er det et krav om at effektivitetsgevinstene må bli gjennomført innen en rimelig tidsperiode. Realiseringen av de anførte besparelsene knyttet til reduserte driftskostnader på skjæreleddet krever en betydelig investering, og realisering av gevinstene ligger langt frem i tid. Etter Konkurransetilsynets vurdering vil ikke investeringen gi samfunnsøkonomiske gevinster innen en rimelig tidsperiode. Konkurransetilsynet finner etter dette at de anførte besparelsene knyttet til reduserte driftskostnader på skjæreleddet er usikre og ligger for langt frem i tid til at de kan vektlegges.

7.3.3.4 Oppsummering

- (394) Etter Konkurransetilsynets vurdering har ikke partene i tilstrekkelig grad dokumentert og sannsynliggjort at de anførte effektivitetsgevinstene er ervervsspesifikke og samfunnsøkonomiske. Det fremstår likevel som sannsynlig at det vil kunne oppstå noen effektivitetsgevinster knyttet til reduserte driftskostnader dersom Nortura overtar Primas volumer på slakteleddet, men i mindre omfang enn anført av melder. Konkurransetilsynet finner at det kan oppstå effektivitetsgevinster knyttet til reduserte driftskostnader på skjæreleddet, men at disse er usikre og ligger for langt fram i tid til at de kan vektlegges. Tilsynet finner videre at det vil oppstå ikke ubetydelige samfunnsøkonomiske omstillingskostnader som følge av foretakssammenslutningen.
- (395) Etter en samlet vurdering legger Konkurransetilsynet til grunn at effektivitetsgevinstene knyttet til foretakssammenslutningen uansett ikke vil overstige det samfunnsøkonomiske tapet.

7.4 Samlet vurdering av forholdet mellom positive og negative virkninger

- (396) I konkurranseanalysen har Konkurransetilsynet kommet til at foretakssammenslutningen kan forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen i det nasjonale markedet for helt slakt av storfe, småfe og gris, og kan føre til en vesentlig begrensning i de nasjonale markedene for stykket/skåret kjøtt av henholdsvis storfe, småfe og gris.
- (397) Konkurransetilsynet har videre vist at foretakssammenslutningen derfor vil kunne lede til et samfunnsøkonomisk tap, og at dette ikke vil være i samsvar med forbrukernes interesser.
- (398) Det er videre foretatt en vurdering av de anførte effektivitetsgevinster.
- (399) Konkurransetilsynet finner at effektivitetsgevinstene ikke vil oppveie de negative følgene av foretakssammenslutningen, og at sammenslutningen derfor kan være i strid med konkurranselovens formål.

8 Konkurransemessige virkninger av foretakssammenslutningen

- (400) Konkurransetilsynet har kommet til at foretakssammenslutningen vedrørende Nortura sin overtakelse av kontroll over Prima Slakt, NorPri og Jæren Eiendomsinvest kan forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen i det nasjonale markedet for omsetning av helt slakt, og at foretakssammenslutningen kan føre til en vesentlig begrensning av konkurransen i det nasjonale markedet for omsetning av stykket/skåret kjøtt av norsk og importert storfe, det nasjonale markedet for omsetning av stykket/skåret kjøtt av norsk og importert småfe og det nasjonale markedet for omsetning av stykket/skåret kjøtt av norsk og importert gris. Partene har ikke dokumentert effektivitetsgevinster ved foretakssammenslutningen som kan oppveie det samfunnsøkonomiske tapet. Etter konkurranseloven § 16 første ledd skal Konkurransetilsynet derfor i utgangspunktet gripe inn mot foretakssammenslutningen.
- (401) Dersom Konkurransetilsynet finner at avhjelpende tiltak foreslått av partene vil avbøte de konkurransebegrensende virkninger som foretakssammenslutningen kan føre til, skal tilsynet i stedet fatte vedtak om inngrep hvor foretakssammenslutningen tillates på disse vilkår, jf. konkurranseloven § 16 annet ledd.

8.1 Vurdering av partenes forslag til avhjelpende tiltak og vedtakets forholdsmessighet

- (402) I forbindelse med Konkurransetilsynets behandling av saken har partene fremsatt forslag til avhjelpende tiltak 25. september 2014, samt revidert forslag 3., 8. og 10. oktober 2014. Partene anfører at det fremsatte forslaget om avhjelpende tiltak vil avbøte de konkurransebegrensende virkningene som foretakssammenslutningen kan føre til.
- (403) Det følger av det alminnelige kravet til forholdsmessighet i norsk rett at Konkurransetilsynets vedtak ikke må gå lenger enn det som er nødvendig for å avhjelpe de negative konkurransevirkningene av foretakssammenslutningen.
- (404) Forslagene til avhjelpende tiltak har også vært sendt på høring til en rekke markedsaktører¹⁷¹ som ledd i Konkurransetilsynets vurdering av de foreslåtte avhjelpende tiltak. Markedsaktørene ble bedt om å vurdere de avhjelpende tiltakenes egnethet sett i lys av Konkurransetilsynets bekymringer. Konkurransetilsynet mottok svar fra KLF, Orkla, Grilstad, Fatland, Spekeloftet AS.¹⁷² Grilstad og Fatland mener at de foreslåtte tiltakene er lite egnede. Det er blant annet anført at Norturas plikt til ikke å kjøpe helt slakt fra Prima Kjøtt kan omgås ved at Nortura kjøper slakt direkte fra primærprodusenter, og at varigheten på vedtaket er for kort.¹⁷³ Fatland mener imidlertid at de foreslåtte tiltakene sikrer at NorPri og Prima Kjøtt i fellesskap vil kunne ha en selvstendig varestrøm i konkurranse med de andre aktørene i råvaremarkedet i den angitte femårsperioden.¹⁷⁴ Orkla ASA og Spekeloftet AS er av den oppfatning at tiltakene er egnede.
- (405) Partenes forslag til avhjelpende tiltak omfatter både atferdsregulerende og strukturelle tiltak. De foreslåtte atferdsregulerende tiltakene er knyttet til markedet for helt slakt, mens de strukturelle tiltakene er knyttet til markedene for stykket/skåret kjøtt.
- (406) Når det gjelder de atferdsregulerende tiltakene i markedet for helt slakt fremgår det av partenes forslag til avhjelpende tiltak at partene forplikter seg til å ikke endre rammeavtalens punkt 5.5 første avsnitt, som lyder: *"Innenfor maksimalt 20 000 tonn årlig har Prima Kjøtt AS rett og plikt til å kjøpe de varestrømmer som blir produsert og levert til Nortura og/eller Prima Slakt AS i henhold til Konseptavtaler og Produsentavtaler med Alle Prima Produsenter."* Dersom rammeavtalen skulle opphøre i vedtakets gyldighetstid foreslår partene at tilsynet kan kreve at nevnte bestemmelse fortsatt skal gjelde ut vedtakets gyldighetstid. Nortura forplikter seg videre til å ikke kjøpe helt slakt fra Prima eller annet selskap i samme konsern. Videre skal Nortura i løpet av et kalenderår, uten Konkurransetilsynets skriftlige forhåndssamtykke, ikke kjøpe mer enn 35 prosent av det samlede kvantum stykket/skåret vare som Prima og andre selskaper i samme konsern selger i det aktuelle kalenderår.
- (407) Partene har foreslått at de atferdsregulerende tiltakene i utgangspunktet skal være bindende for en periode på fem år fra den dagen foretakssammenslutningen er gjennomført.
- (408) Partene har overlappende virksomhet innen markedet for helt slakt, hvor Nortura har høye markedsandeler. De foreslåtte avhjelpende tiltakene vil etter Konkurransetilsynets vurdering medføre at det kvantum av helt slakt som i henhold til rammeavtalen skal tilfalle Prima, ikke vil tilfalle Nortura dersom partene endrer eller sier opp rammeavtalen. Begrensningene på det kvantum stykket/skåret kjøtt Nortura kan kjøpe fra Prima motvirker at partene omgår de avhjelpende tiltakene. Etter Konkurransetilsynets vurdering vil derfor forslaget være egnet til å avbøte de konkurransebegrensende virkningene foretakssammenslutningen kan føre til i markedet for helt slakt.

¹⁷¹ Jf. brev 10. oktober 2014 til Axel Andersen, A. Idsøe AS, Kløverkjøtt AS, Aasheim Kjøtt, FG Kjøttcenter, Furuseth, Oppdal Spekemat AS, Grilstad, Matbørsen AS, Holmens AS, Spekeloftet AS, Nordfjord Kjøtt AS, Kuraas AS, Smedstuen Gård AS, Fatland og Orkla ASA.

¹⁷² Jf. brev 14. oktober 2014 fra KLF, brev 15. oktober 2014 fra Grilstad, Fatland og Spekeloftet AS, samt brev 17. oktober 2014 fra Orkla. I tillegg mottok Konkurransetilsynet tilbakemelding fra FG Kjøttcenter med henvisning til svarbrevene fra Grilstad og Fatland, samt tilbakemelding fra Furuseth om at selskapet ikke var i stand til å vurdere de foreslåtte tiltakene.

¹⁷³ Jf. brev 15. oktober 2014 fra Grilstad.

¹⁷⁴ Jf. brev 15. oktober 2014 fra Fatland.

- (409) I markedene for stykket/skåret kjøtt fremmer partene forslag til strukturelle tiltak som går ut på å endre rammeavtalen og aksjonæravtalen for NorPri. Etter endringen vil Nortura ikke lenger ha eller få enekontroll eller medkontroll (vetorett) [REDACTED]. De foreslåtte endringene skal således medføre at Prima beholder enekontroll over selskapet. Nortura skal forut for gjennomføringen av foretakssammenslutningen fremlegge dokumentasjon for Konkurransetilsynet som viser at de foreslåtte endringene er gjennomført.
- (410) Partene har overlappende virksomhet innen markedene for stykket/skåret kjøtt. Nortura har høye markedsandeler også i disse markedene. Ved det foreslåtte tiltak vil foretakssammenslutningen ikke lenger medføre en konsentrasjonsendring i markedene for stykket/skåret kjøtt. Etter Konkurransetilsynets vurdering vil derfor forslaget også i disse markedene være et egnet tiltak for å avbøte de konkurransebegrensende virkningene som foretakssammenslutningen kan føre til.
- (411) Konkurransetilsynets vurdering er således at de foreslåtte avhjelpende tiltak som beskrevet over vil redusere mulighetene for utøvelse av markedsrett ved å sikre Primas tilstedeværelse som en konkurransedyktig aktør i de markedene foretakssammenslutningen omfatter.
- (412) Partene foreslår videre at Nortura ved hvert årsskifte, senest 5. januar, skal skriftlig bekrefte overfor Konkurransetilsynet at forpliktelsene som vist til over er innfridd. Konkurransetilsynet har vurdert hvorvidt dette er tilstrekkelig for å sikre kontroll med partenes etterlevelse av de avhjelpende tiltakene. Konkurransetilsynet har etter en konkret vurdering i denne sak funnet at den rapporteringsplikt partene foreslår er tilstrekkelig for å sikre tilsynet kontroll med partenes etterlevelse.
- (413) Tilsynet finner på bakgrunn av ovennevnte at de foreslåtte avhjelpende tiltakene samlet sett vil avbøte de konkurransebegrensende virkningene foretakssammenslutningen kan føre til i markedet for helt slakt samt i markedene for stykket/skåret kjøtt. Konkurransetilsynet finner at foretakssammenslutningen på de vilkår som er foreslått av partene heller ikke vil føre til nye konkurranseproblemer i de aktuelle markedene.
- (414) Konkurransetilsynet har videre funnet at partenes forslag til avhjelpende tiltak ikke går lenger enn det som må anses nødvendig for å avbøte de konkurransebegrensende virkningene foretakssammenslutningen kan føre til.
- (415) Tilsynet har etter dette kommet til at det er forholdsmessig å fatte vedtak som stadfester partenes forslag til avhjelpende tiltak, jf. konkurranseloven § 20 fjerde ledd.

8.2 Vedtak

- (416) På denne bakgrunn og med hjemmel i konkurranseloven § 16 fatter Konkurransetilsynet følgende vedtak:
- (417) **Foretakssammenslutningen mellom Nortura SA og Prima Slakt AS, NorPri AS og Jæren Eiendomsinvest AS tillates på følgende vilkår:**

1. Definisjoner:

Med «NorPri» menes NorPri AS, organisasjonsnummer 913 755 855.

Med «Nortura» menes Nortura SA, organisasjonsnummer 938 752 648.

Med «Prima Gruppen» menes Prima Gruppen AS, organisasjonsnummer 885 206 042.

Med «Prima Kjøtt» menes Prima Kjøtt AS, organisasjonsnummer 985 209 413.

Med «Rammeavtalen» menes avtale datert 3. april 2014 mellom Nortura SA og Prima Gruppen AS (tiltrådt av Prima Kjøtt AS og Prima Salg AS) med vedlegg.

- ### **2. Nortura, som part i Rammeavtalen, forplikter seg til å gjøre de endringer i Rammeavtalen med vedlegg, særlig vedlegg 15 Aksjonæravtale for NorPri AS, som**

er nødvendige for at Prima Gruppen skal beholde enekontroll over NorPri. Herunder skal Nortura sørge for at det gjennomføres endringer i avtaleverket som gjør at Nortura verken får eller har enekontroll eller medkontroll (vetorett) når det gjelder NorPris strategiske forretningsbeslutninger, herunder beslutninger angående NorPris budsjett, driftsplan, større investeringer eller utnevning/avsettelse av selskapets øverste ledelse, slik dette er nærmere beskrevet i Europa-Kommisjonens Jurisdiksjonsmeddelelse av 16. april 2008 og eventuelle fremtidige meddelelser som erstatter denne.

3. Nortura skal, forut for gjennomføring av den modifiserte foretakssammenslutningen, fremlegge for Konkurransetilsynet dokumentasjon på at endringene beskrevet i punkt 2 ovenfor er gjennomført, i form av kopi av signert og endelig modifisert Rammeavtale og vedlegg 15 Aksjonæravtale for NorPri.
4. Nortura bekrefter med dette å være innforstått med at enhver fremtidig overføring av kontroll over NorPri til Nortura eller datterselskap av Nortura vil være en ny foretakssammenslutning. Dette vil gjelde både ved en evt. overføring av aksjer og som følge av at partene i Rammeavtalen gjør endringer i avtaleklausuler som gjelder forhold som beskrevet i punkt 2 ovenfor.
5. Nortura, som part i Rammeavtalen, forplikter seg til ikke å endre Rammeavtalens punkt 5.5 første avsnitt, som lyder: «*Innenfor maksimalt 20 000 tonn årlig har Prima Kjøtt AS rett og plikt til å kjøpe de varestrømmer som blir produsert og levert til Nortura og/eller Prima Slakt AS i henhold til Konseptavtaler og Produsentavtaler med Alle Prima Produsenter.*» Dersom Rammeavtalen opphører i dette avhjelpende tiltakets gyldighetstid, kan Konkurransetilsynet kreve at bestemmelsen i punkt 5.5 første avsnitt fortsatt skal gjelde ut tiltakets gyldighetstid.
6. Nortura forplikter seg til å ikke kjøpe helt slakt fra Prima Kjøtt eller annet selskap i samme konsern. «Helt slakt» i dette punkt 6 omfatter også halve og kvarte skrotter, jf. Tolltariffen kapittel 2. Nortura kan heller ikke i løpet av et kalenderår, uten Konkurransetilsynets skriftlige forhåndssamtykke, kjøpe mer enn 35 prosent av det samlede kvantum stykket/skåret vare som Prima Kjøtt og andre selskaper i samme konsern selger i det aktuelle kalenderåret. Nortura forplikter seg til å påse at forpliktelsene i dette punkt 6 overholdes av Nortura og Norturas datterselskaper.
7. I dette tiltakets gyldighetstid skal Nortura ved hvert årsskifte, senest 5. januar, skriftlig bekrefte til Konkurransetilsynet at forpliktelsene i punktene 5 og 6 ovenfor er oppfylt. Slik bekreftelse skal første gang gis ved årsskiftet 2014/15, senest 5. januar 2015.
8. Forpliktelsene i punktene 5 – 7 ovenfor er i utgangspunktet bindende for en periode av fem (5) år fra den dagen partene gjennomfører foretakssammenslutningen.

Vedtaket trer i kraft straks.

- (418) Vedtaket kan i henhold til konkurranseloven § 20 a første ledd første punktum påklages innen 15 virkedager. En eventuell klage stiles til Nærings- og fiskeridepartementet, men sendes til Konkurransetilsynet.

Med hilsen

Christine Meyer
konkurransedirektør